

ROZDZIAŁ VII

ZARZĄDY REJONOWE I KOŁA ZPP W ZACHODNICH OBWODACH USRR

7.1. Organizacja struktur terenowych ZPP

Związek Patriotów Polskich, poza strukturami na szczeblu obwodowym (lub republikańskim) dysponował również ogniwami niższego rzędu – zarządami miejskimi, rejonowymi oraz kołami¹.

Zgodnie z instrukcją organizacyjną ZG ZPP z marca 1944 r. zarządy miejskie (dla miast wydzielonych) oraz rejonowe powoływano w skupiskach zamieszkałych przez minimum 200 Polaków. Podlegały one właściwym zarządom obwodowym (republikańskim), wykonując ich wytyczne oraz realizując instrukcje moskiewskiej centrali. Przejęły tym samym część obowiązków organizacyjnych – przyjmowały do organizacji nowe osoby oraz zbierały składki. W ich strukturze przewidziano funkcję przewodniczącego, sekretarza, skarbnika oraz dwóch członków².

Koła ZPP mogły być tworzone „w miejscowościach, w których pracuje przynajmniej pięciu członków Związku”³. Ich zadaniem było „czuwanie nad należytym zaspokajaniem materialnych, kulturalnych (...) potrzeb Polaków”. Koła mogły być tworzone również w zakładach pracy (fabryki, kołchozy, sowchozy, instytucje państwowe). Skupiały najczęściej od 3 do 15 osób, kierowanych przez przewodniczącego.

Struktury terenowe ZPP były zobligowane do organizowania, w granicach wyznaczonego im zasięgu terytorialnego, opieki społecznej, instytucji kulturalno-oświatowych oraz polskich szkół. Miały również prowadzić szeroką akcję propagandową, szerząc wśród zesłańców polskie wydawnictwa oraz książki⁴.

¹ A. Głowacki, *Uwagi o tworzeniu terenowych struktur organizacyjnych Związku Patriotów Polskich w ZSRR (1943–1945)*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1986, Folia Historica 24, s. 69–88; *Idem*, *Struktura, zakres działalności i liczebność terenowych ogniw ZPP w ZSRR*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1991, Folia Historica 43, s. 85–114; E. Kowalczyk, *Działalność Związku Patriotów Polskich na Wileńszczyźnie 1944–1946*, Warszawa [2010], s. 243–244.

² Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), zespół akt: Związek Patriotów Polskich w ZSRR 1943–1946 (dalej: ZPP w ZSRR), sygn. 2267, O pracy organizacyjnej w organizacjach ZPP, k. 2.

³ *Ibidem*, Uchwała Zjazdu ZPP w ZSRR w sprawach organizacyjnych, k. 122.

⁴ *Ibidem*, sygn. 2299, Rozwój sieci organizacyjnej ZPP, k. 10–14.

W początkowym okresie funkcjonowania ZPP w zachodnich obwodach USRR jego działalność ograniczała się tylko do czterech głównych miast, przy czym najbardziej rozwinięta okazała się we Lwowie. Spowodowane to z pewnością było wyjątkowo skomplikowaną mozaiką osadniczą polsko–ukraińską. Zdecydowanie łatwiej działało się na poziomie obwodu (we Lwowie, Stanisławowie, Drohobyczu czy Czortkowie) niż na prowincji, gdzie w „polsko–ukraińskiej szachownicy” dominował „ukraiński wieniec”⁵.

Praca poza miastem była bardzo trudna. Niewykształconego i biednego polskiego chłopca, zamiast pogadanki o „celach i zadaniach ZPP”, interesowały problemy dnia codziennego. Przywiązani do swej ojcowizny, nie chcieli wstępować do organizacji, która nawoływała do opuszczenia gospodarstw i wyjazdu.

Oddziały terenowe ZPP (tab. 26) były organizowane dopiero od połowy 1945 r., co wynikało głównie z braku zaufania wśród lokalnej społeczności, a także z niedostatecznej liczby doświadczonych działaczy⁶. Wyjście ZPP w teren stało się możliwe w dużym stopniu dzięki współpracy z agendami rejonowych pełnomocników ds. ewakuacji. W Kamionce Bużańskiej cały Zarząd Rejonowy składał się z pracowników aparatu przesiedleńczego.

Rozlokowanie instancji związkowych nie zawsze jednak pokrywało się z ogniwami odpowiedzialnymi za przesiedlenie ludności. Struktury Związku próbowano, z negatywnym skutkiem tworzyć także w miastach, gdzie nie powołano siedzib rejonowych pełnomocników, m.in. w Gródku Jagiellońskim czy Broszowie (placówka miała obejmować swym zasięgiem rejon doliński i kałuski)⁷.

Ogniwo ZPP nie zorganizowano również w niezwykle popularnych uzdrowiskach i letniskach we wschodnich Karpatach (Kosowie, Żabi, Tatarowie, Mikuliczynie, Truskawcu, Morsztynie, Worochcie, Jaremcze, Delatyniu czy Skole), bowiem nie udało się znaleźć odpowiedniej liczby gotowych do pracy aktywistów⁸.

⁵ J. Kurtyka, *Z dziejów agonii i podboju. Prace zebrane z zakresu najnowszej historii Polski*, Kraków 2014, s. 536.

⁶ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1304, Sprawozdanie z rejonów obwodu lwowskiego (rękopis, bez daty), k. 60.

⁷ *Ibidem*, sygn. 166, Pismo Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie do ZG ZPP w Moskwie z 13 X 1945 r., k. 6; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 24;

⁸ O uzdrowiskach i letniskach kresowych: S. S. Nicieja, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, tom II, *Uzdrowiska i letniska kresowe Tryskawiec, Jaremcze, Worochta, Skole, Morsztyn*, Opole 2013, s. 7; S. Koper, *Dwudziestolecie Międzywojenne*, tom 18, *Kresy Południowo–Wschodnie*, Warszawa 2013, s. 61–64.

Tab. 26. Terenowe placówki ZPP w zachodnich obwodach USRR (1945–1946)

Siedziba oddziału	Plany utworzenia	Data powstania
Borysław	7 V 1945	3 VIII 1945
Broszów	13 X 1945	?
Brzuchowice	I 1946	I 1946
Dawidów	I 1946	I 1946
Gródek Jagielloński	31 VIII 1945	?
Kamionka Bużańska	VII 1945	24 VIII 1945
Kołomyja	IV 1945	Nie udało się utworzyć
Komarno, Rudki, Dublany	4 VI 1945	5 VI 1945
Kopyczyńce	X 1945	Nie udało się utworzyć
Lwów – Rejon Kolejowy	VI 1945	14 VII 1945
Lwów – Rejon Czerwonoarmiejski	VI 1945	9 XII 1945
Lwów – Rejon Stalinowski	VI 1945	VII 1945
Lwów – Rejon Szewczenkowski	VI 1945	16 VII 1945
Łuck	III 1945	Nie udało się utworzyć
Radziechów	? 1945	II 1946
Sambor	4 VI 1945	5 VI 1945
Sądowa Wisznia	22 VIII 1945	?
Sokolniki	VIII 1945	16 IX 1945
Stryj	6 VIII 1945	?
Tarnopol	III 1946	Nie udało się utworzyć
Zaleszczyki	VIII 1945	?
Zimna Woda	26 VII 1945	29 VII 1945

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 166, Pismo Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie do ZG ZPP z 13 X 1945 r., k. 6; Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie z 18 IV 1945 r., k. 12; sygn. 141, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 21–26; sygn. 1304, Plan pracy Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie na czerwiec 1945 r., k. 16; Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 20–25; sygn. 85, Plan pracy Zarządu Obwodowego ZPP na sierpień 1945 r., k. 59; sygn. 1283, Protokół nr 19 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 9 VI 1945 r., s. 16; sygn. 1358, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie do 15 I 1946 r., k. 74; sygn. 1359, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 18 VIII 1945 r., k. 9; Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 2 III 1946 r., k. 33; sygn. 1308, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za styczeń 1946 r., k. 3; sygn. 1311, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 1 XII 1945 r., k. 24; Biblioteka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu [dalej: BAM], rkps. 3513, Pismo Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie do ZG ZPP z 13 X 1945 r., k. 8; rkps. 3511-1, Informacje o pracy drohobyckiego Zarządu Obwodowego ZPP przedstawione przez Z. Billera (bez daty), k. 1.

* * *

Zdecydowanie gorzej wyglądała sytuacja na wsi. Z myślą o dotarciu tam Zarząd Obwodowy ZPP we Lwowie wyłonił brygadę wiejską, na czele której stanął Alojzy Polaczek. Z jego inicjatywy zwołano pierwszą naradę z udziałem przedstawicieli kilkunastu podlwowskich wsi. Spotkaniu przewodniczył prof. Stanisław Mazur, referaty wygłosili A. Polaczek („Polityczno–gospodarcza struktura Polski”) oraz Ignacy Reyman („Ziemie Zachodnie i sprawy repatriacji”). Zachowane dokumenty nie pozwalają stwierdzić, ilu mieszkańców wzięło udział w naradzie. Odnotowano jedynie, że spotkanie miało „żywy

przebieg”, a jego rezultatem było wciągnięcie mieszkańców kilkunastu wsi w orbitę wpływów ZPP. Nie przełożyło się jednak na znaczący wzrost członków organizacji.

Organizowanie narad wiejskich nie dało pożądaných rezultatów, co zauważono w uchwale Konferencji Zachodnich Obwodów USRR i LSRR. Podkreślono w niej „brak dostatecznego rozbudowania organizacji ZPP na wsi i w miasteczkach lwowskiego oraz innych obwodów Zachodniej Ukrainy”. Zauważono także, że wspomniane zarządy nie obejmowały zasięgiem organizacyjnym całego terenu, często ograniczając się „tylko do pracy w miastach obwodowych i okolicznych wsiach”. Na szczególną krytykę zasłużyli stanisławowscy działacze ZPP, których praca organizacyjna w terenie była bardzo „słaba”⁹.

Spotkania wiejskie przebiegały najczęściej według jednego, sprawdzonego scenariusza. Po „słowie wstępnym”, następowała prezentacja statutu i głównych haseł programowych Związku. Ludzie uczestniczący w spotkaniach interesowali się jednak bardziej kwestie związane z przesiedleniem i życiem w „nowej” Polsce.

7.2 Zarząd Rejonu Kolejowego we Lwowie

Sprawa organizacji struktur ZPP w rejonie kolejowym pojawiła się w planie pracy Wydziału Organizacyjnego Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie w czerwcu 1945 r.¹⁰.

Ostatecznie Zarząd Rejonu Kolejowego Miasta Lwowa został zorganizowany 14 lipca 1945 r. Tego dnia miało miejsce pierwsze zebranie członków i sympatyków (z udziałem 35 osób, m.in. Alojzego Polaczka, Albina Donata, Kazimierza Konarzewski, Ignacego Reymana, Aleksandra Adamowskiego, Zofii Szewczyk, Ksawerego Marksa). Trwało od godziny 18:00 do 21:15 w siedzibie przy ulicy Gródeckiej 107 (mieszkanie aktywistki Stern)¹¹. Rozpoczęło je przemówienie A. Polaczka, po którym na „pisemny wniosek Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie wyznaczono obywateli do Zarządu Rejonowego” (aneks I/12).

Następnie przystąpiono do organizacji pracy, m.in. ustalając, że następne spotkanie aktywu odbędzie się 20 lipca 1945 r. o godzinie 18:15. Posiedzenie zakończono

⁹ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 141, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 12; sygn. 1306, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 1; sygn. 86, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 13; sygn. 1358, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 88.

¹⁰ *Ibidem*, sygn. 1304, Plan pracy Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie na czerwiec 1945 r., k. 16; Plan pracy ZPP na czerwiec 1945 r. (kopia dla prof. Żylińskiego), k. 17, Plan pracy ZPP na czerwiec 1945 r. (kopia dla prof. Mazura), k. 18; Plan pracy ZPP na czerwiec 1945 r. ZPP (kopia dla A. Stupaka), k. 19.

¹¹ *Ibidem*, sygn. 1313, Spis inwentarza ZPP w mieszkaniu Stern przy ul. Gródeckiej 107, k. 16.

przygotowaniem krótkiej notatki, która miała być zamieszczona na łamach „Czerwonego Sztandaru”¹². Ostatecznie tekst nie został opublikowany.

Nowy Zarząd zebrał się dwa dni wcześniej (18 lipca), aby szczegółowo omówić plan „zgromadzenia członków, aktywistów i sympatyków”. Podjęto decyzję, by poinformować o nim pracowników „zakładów głównych, warsztatów kolejowych, (...) dworca głównego, browaru” oraz przyjęto nowych członków¹³.

Podczas trzeciego posiedzenia (25 lipca) uchwalono, by wydelegować do wsi Łączki i Brzuchowice aktywistę z referatem poświęconym ekonomicznemu położeniu Polski. Planowano zorganizować tam „aktyw, z którego wybierze się pełnomocników do ZPP i delegata do Opieki Społecznej przy ZPP rejonu kolejowego”¹⁴. Zachowane materiały źródłowe informują jedynie, że zebrania odbyły się w czwartki, jednak nie mamy o ich przebiegu bliższych danych.

Na początku sierpnia 1945 r. A. Polaczek powierzył Łucji Konko zadanie stworzenia sekcji kulturalno-oświatowej, zaś Świetlikowi – nauczycielstwo rejonu kolejowego¹⁵. Prowadzono również kolejne zebrania z pracownikami stolarni, blacharni i warsztatów wagonowych na Dworcu Głównym (referaty wygłaszał K. Konarzewski). 8 sierpnia 1945 r. A. Polaczek zaproponował zorganizowanie sekcji emerytów rejonu kolejowego (powierzono to Józefowi Jaraszkieviczowi)¹⁶.

Zarząd Rejonowy przez pierwszy miesiąc wykazywał sporą inicjatywę, m.in. 26 sierpnia na „artystycznej herbatce dla członków i sympatyków” obecnych było już 150 osób.

Jednak nie wszyscy działacze okazywali zaangażowanie. Stąd dość szybka zmiana w składzie Zarządu (Ksawerego Marksa, który w ogóle nie pojawiał się na spotkaniach, zastąpiła Janina Siręga)¹⁷. Podobnie zachowywali się członkowie KOS, którzy szybko zrezygnowali z wykonywania swoich obowiązków. Na wniosek I. Reymana, poparty przez A. Adamowskiego, zreorganizowanie pomocy społecznej powierzono Janinie Świerzyńskiej¹⁸.

KOS udało się utworzyć na początku września. Działacze codziennie, do końca tego miesiąca, „dostarczali kawę repatriantom na dworcu”¹⁹. Posiedzenia KOS odbywały się w

¹² *Ibidem*, sygn. 1308, Protokół nr 1 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 14 VII 1945 r., k. 15–16.

¹³ *Ibidem*, Protokół nr 2 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 18 VII 1945 r., k. 17.

¹⁴ *Ibidem*, Protokół nr 3 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 25 VII 1945 r., k. 18.

¹⁵ *Ibidem*, Protokół nr 4 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 1 VIII 1945 r., k. 19.

¹⁶ *Ibidem*, Protokół nr 5 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 8 VIII 1945 r., k. 20.

¹⁷ *Ibidem*, Protokół nr 6 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 15 VIII 1945 r., k. 21.

¹⁸ *Ibidem*, Protokół nr 7 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 22 VIII 1945 r., k. 22.

¹⁹ *Ibidem*, sygn. 141, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 24; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 23.

każdy czwartek o godz. 18:00 w lokalu przy ul. Gródeckiej 107²⁰. Pod koniec miesiąca do KOS zostały „dokooptowane” Maria Dąbrowicka, Krystyna Dąbrowicka, Zofia Pokrewska, Natalia Strzelbicka oraz Janina Kozłowska. Nowy skład wziął udział w otwarciu gabinetu lekarskiego przy rejonowym ZPP (30 września) oraz w przyjęciu, które odbyło się później. Przeznaczono na nie 2500 rubli, a w menu znalazły się: „wódka, piwo, kanapki, gorąca kolacja, owoce, torty”. Wiemy, że ich dostarczenie zawdzięczano aktywistom: I. Reymanowi (wódka), Z. Szewczyk (piwo), Kozłowskiej (torty), K. Dąbrowieckiej (6 kg cielęciny, jarzyny, owoce oraz chleb). Ponadto obrusy i naczynia zapewniła M. Dąbrowiecka, szklanki – Palczewska, a talerze – Huńska²¹.

Na początku września nadal funkcjonowały trzy sekcje – nauczycielska, młodzieży i emerytów. Były one, według działaczy, „w zaraniu budowy” do października 1945 r. Problemem był „brak ludzi do pracy z powodu wyjazdu do Polski”, oraz nieokreślone dni spotkań²².

Co ciekawe, w rejonie nie od razu udało się utworzyć sekcję kolejarzy. Pomimo planowanych spotkań w celu omówienia wspólnego wyjazdu do Polski, kolejarze nie byli chętni do uczestnictwa w nich. Działacze ZPP wyznaczyli osoby odpowiedzialne za poinformowanie ich o zebraniach (J. Świerczyńska udała się do Warsztatów Głównych, K. Konarzewski na Dworzec Główny, Dietnik do Zimnej Wody, J. Jaraszkiwicz do sekcji emerytów)²³. Działacze tłumaczyli to faktem, że „każdy myśli, że do wiosny jest dużo czasu”.

8 września 1945 r. zorganizowano pierwsze spotkanie kolejarzy, poświęcone „omówieniu zbiorowego wyjazdu do Polski”. Poprowadził je Z. Kryński. W krótkim referacie mówił m.in. o konieczności „ugruntowania demokracji, którą wywalczyliśmy”. Następnie Walichiewicz podjął sprawy przesiedlenia (także emerytów, wdów i sierot po kolejarzach). Nie bał się poruszyć trudne tematy – „siedzenia pod gołym niebem kilka czy nawet kilkanaście dni”. Apelował równocześnie o „przyśpieszenie wyjazdów”.

Po tych wystąpieniach wybrano kandydatów do sekcji kolejarzy. Początkowo zgłoszono 17 osób²⁴, z których wyłoniono pięcioosobowy Zarząd. Znaleźli się w nim:

²⁰ *Ibidem*, sygn. 1313, Spis inwentarza ZPP w lokalu KOS Rejonu Kolejowego z 25 VI 1946 r., k. 13; BAM, rkps. 3508, Spis inwentarza ZPP w lokalu KOS Rejonu Kolejowego z 25 VI 1946 r., k. 185–186.

²¹ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1308, Protokół nr 10 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 27 IX 1945 r., k. 27–28.

²² *Ibidem*, Protokół nr 11 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 4 X 1945 r., k. 29.

²³ *Ibidem*, Protokół nr 8 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 5 IX 1945 r., k. 23–24.

²⁴ Wśród nich byli: Józef Richter, Edward Kaczor, Edward Konaszewski, Józef Florkowski, Jan Jakubik, Józef Kulikowski, Julian Burdy, Wiktor Witkowski, Marcin Humanowicz, Leopold Lang, Władysław Krawiec, Józef Jaraszkiwicz, Marcin Tarnowski, Michał Puchalski, Adam Kryszczyński, Julian Krysiński, Stanisław Zawadzki; *Ibidem*.

przewodniczący – Władysław Krawiec, zastępca przewodniczącego – Edward Kaczor, sekretarz – Adam Kryszczyński, skarbnik – Wiktor Witkowski oraz członek – Marcin Humanowicz²⁵.

Stworzona trochę „na siłę” przez aktywistów ZPP sekcja nie działała dobrze – jej spotkania nie odbywały się, nie podejmowała żadnych inicjatyw.

* * *

Pod koniec września 1945 r. przewodniczącą sekcji młodzieży została Krystyna Dąbrowiecka. Postanowiła ona, że zebrania odbywać się będą w każdy czwartek o godz. 18:00. W celu uaktywnienia sekcji zaplanowano także rozszerzyć ją o studentów²⁶.

Poruszono również kwestię sekcji emerytów. Według A. Poloczka powinna ona przedstawiać „referaty o sprawach emerytury w Polsce”²⁷.

Od początku września 1945 r. działacze ustalili codzienne dyżury w lokalu (od godz. 18:00 do 20:00), podczas których planowano „informowanie petentów o działalności organizacyjnej, przyjmowanie składek członkowskich i zapisywanie na członków”. Pierwsze dyżury wzięli na siebie: Józef Jaraszkiewicz (6 września), Janina Siręga (7 września), Zofia Szewczyk (8 września), Kazimierz Konarzewski (9 września), Ignacy Reyman (10 września) oraz Janina Świerżyńska (11 września)²⁸. Działacze (Z. Szewczyk, K. Konarzewski, I. Reyman) mieli wystarać się również o gazety – 50 egz. „Wolnej Polski” i 20 numerów „Nowych Widnokręgów”.

W październiku nastąpił zdecydowany „spadek pracy organizacyjnej”. Wizytujący rejon Albin Donat z Zarządu Obwodowego stwierdził: „Rok mija, jak ZPP zorganizował się we Lwowie. Od tego czasu dużo się zrobiło, ale to nie wszystko. Chciałbym, by rocznica naszej działalności była więcej ożywiona. Rocznicą ta zbiega się z okresem pewnej niemocy jeśli chodzi o rejon kolejowy. Stan ilościowy członków to rzecz płynna, bo członkowie co pewien czas wyjeżdżają do Polski, tym samym stanowisko przewodniczącego i sekretarza jest ciężkie. K. Konarzewski (...) nie był w stanie przygotować odpowiedni materiał z pracy organizacyjnej. Faktem jest, że organizację w rejonie kolejowym trzeba racjonalnie podnieść. Żeby to zrobić, przede wszystkim zarząd sam musi być zdrowy, czyli powinien energicznie zabrać się do dzieła”²⁹.

²⁵ *Ibidem*, Protokół z zebrania kolejarzy przy ZPP z 8 IX 1945 r., k. 63–66.

²⁶ *Ibidem*, Protokół nr 10 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 27 IX 1945 r., k. 27–28.

²⁷ *Ibidem*, Protokół nr 12 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 11 X 1945 r., k. 31.

²⁸ *Ibidem*, Protokół nr 8 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 5 IX 1945 r., k. 23–24.

²⁹ *Ibidem*, Protokół nr 11 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 4 X 1945 r., k. 29–30.

Przedstawił również projekt zorganizowania w rejonie świetlicy – „przyjemnego kąta kulturalnego i wesołego”, gdzie należało zorganizować różnego rodzaju koła zainteresowań³⁰. Tydzień później, podczas posiedzenia Zarządu Rejonowego, nowy przewodniczący – Ignacy Reyman odczytał samodzielnie opracowany „plan pracy organizacyjnej”. Wyszczególnił zakłady (m.in. Browar, Fabryka Parkietów, Fabryka Kirowa) w których należało wygłosić referaty, oraz postanowił zwołać walne zebranie członków³¹. Podjęte kroki przyniosły wyraźne efekty – uruchomiono świetlicę (28 października) i zorganizowano w niej pierwsze koła zainteresowań (chórzystów, szachistów, sportowe, muzyczne), powierzając kierownictwo nad placówką prof. Juchniewiczowi. Ustalono również dyżury w lokalu ZPP (tab. 27).

Tab. 27. Dyżury w lokalu Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP (od 22 października 1945)

Dzień tygodnia	Godzina	Osoba pełniąca dyżur
Poniedziałek	10:00 – 13:00	Jaskólska
	15:00 – 17:00	
Wtorek	10:00 – 13:00	Mikołaj Sadowski
	15:00 – 17:00	
Środa	10:00 – 13:00	Kazimierz Jambryk
	15:00 – 17:00	
Czwartek	10:00 – 13:00	Jan Herman
	15:00 – 17:00	
Piątek	10:00 – 13:00	Kuśniewski
	15:00 – 17:00	
Sobota	10:00 – 13:00	Michał Borodziej
	15:00 – 17:00	

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1308, Załącznik do protokołu Zarządu Sekcji Kolejarzy ZPP z 20 października 1944 r., k. 68.

Udało się również zaktywizować sekcje kolejarzy³² oraz emerytów³³ przez powołanie nowego ich kierownictwa. Miało ono „nie zapomnieć o wdowach, biorąc pod uwagę emerytów wszystkich zawodów”, oraz przygotować referat poświęcony „stosunkom emerytalnym w Polsce”. Zorganizowano też zbiórkę dla najbiedniejszych – w związku z nadchodzącą zimą. Część pieniędzy miała być przeznaczona „na wieńce i pomnik dla

³⁰ *Ibidem*, Protokół nr 12 z posiedzenia Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 11 X 1945 r., k. 31; Protokół nr 11 z posiedzenia Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 4 X 1945 r., k. 30.

³¹ *Ibidem*, Protokół nr 12 z posiedzenia Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 11 X 1945 r., k. 31.

³² Zarząd Sekcji Kolejarzy tworzyli: Bolesław Miaryński (przewodniczący), Zbigniew Bielawski (zastępca przewodniczącego), Józef Seretny (sekretarz), Krystyna Krupska (skarbnik) oraz członkowie: Mikołaj Sadowski, Kazimierz Jambryk, Jan Herman, Zygmunt Kuźniewicz, Michał Borodziej.

³³ Zarząd Sekcji Emerytów tworzyli: Franciszek Artymiak (przewodniczący), Józef Jaraszkiewicz (zastępca przewodniczącego) oraz Władysław Pludrakowski (sekretarz).

pomordowanych przez Niemców”³⁴. Pod koniec miesiąca planowano zorganizowanie „św. Mikołaja” oraz rozdawanie cukierków w Fabryce Kirowa³⁵.

29 października 1945 r. odbyło się walne zebranie kolejarzy w lokalu ZPP Rejonu Kolejowego (przybyło 125 osób). Udział w nim wzięli również przedstawiciele Zarządu Obwodowego: Alojzy Poloczek i Albin Donat, którzy przedstawili zebrany referat „Działalność ZPP, cele społeczne, polityczne i narodowe”. Podkreślili w nim, że „Polska jest państwem niepodległym, suwerennym i demokratycznym (...) a nie żadną republiką sowiecką, a tym samym ani komunistyczną, ani bolszewicką”. Prelegenci zaznaczyli, że „plotki o kołchozach, o bolszewizacji, o sowieckim ustroju, o Polsce jako siedemnastej republice są wymysłem naszych wrogów”. Wystąpił też Zbigniew Bielawski informując o działalności sekcji, która pod nowym Zarządem „w ciągu 8 dni powiększyła się o 250 osób”. Opowiedział o organizacji drugiego transportu kolejarzy, w którym Lwów miało opuścić blisko 1000 osób. Alojzy Polaczek, który wyczerpująco przedstawił dotychczasowe dokonania Sekcji Opieki Społecznej³⁶.

Spotkanie zakończyło wystąpienie przewodniczącego – Bolesława Miaryńskiego, który odczytał jednomyślnie podjętą rezolucję „wniesienia na ręce Przedstawiciela Rządu Rzeczypospolitej Polskiej przy Rządzie ZSRR oraz Głównego Pełnomocnika Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego dla spraw ewakuacji (...) memoriału”. Zapisano w nim m.in., że „kolejarze–Polacy, pomni obowiązku służenia ojczyźnie (...), zgłosili swe chęci powrotu do kraju. Lojalni w stosunku do władzy radzieckiej kolejarze obwodu lwowskiego pracowali dotychczas wytrwale i ofiarnie na swych stanowiskach, wypełniając w spowodowanych wojną warunkach, ciężkie, przyjęte na siebie zadania specjalne”. W dalszej części podkreślali swoje poświęcenie, wyzbycie się majątku „za kwotę pozostającą w minimalnym tylko stosunku do faktycznej jego wartości”, czy wielomiesięczne oczekiwanie na wyjazd, prosząc jednocześnie, by po „sześciu latach móc już pracować dla siebie i polskiej chwały”³⁷.

* * *

Na dzień 1 listopada 1945 r. liczba członków ZPP Rejonu Kolejowego wynosiła 620 osób (w październiku ubyło 80, przybyło 130). Pomimo „rotacji” związanej z wyjazdami, miesiąc ten był najlepszy, a do organizacji należało najwięcej osób. 30 listopada legitymację

³⁴ *Ibidem*, Protokół nr 13 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 25 X 1945 r., k. 33; Protokół zebrania Tymczasowego Zarządu Sekcji Kolejarzy ZPP z 22 X 1945 r., k. 67; Sprawozdanie z zebrania kolejarzy z 21 X 1945 r. w lokalu świetlicy ZPP, k. 82–83.

³⁵ *Ibidem*, Protokół nr 14 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 22 XI 1945 r., k. 35.

³⁶ *Ibidem*, Protokół walnego zgromadzenia Sekcji Kolejarzy ZPP z 29 X 1945 r., k. 84–88.

³⁷ *Ibidem*, Rezolucja kolejarzy ZPP Rejonu Kolejowego z 29 X 1945 r., k. 89–90.

Związku posiadało 570 osób (wśród nich 27 osób „młodzieży zorganizowanej”)³⁸. Do końca roku liczba członków systematycznie malała w związku z wyjazdem do Polski (tab. 28).

Tab. 28. Liczba członków Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP we Lwowie (1945–1946)

Data	Liczba zarejestrowanych członków ZPP
1 XI 1945	620
30 XI 1945	570
20 XII 1945	132
1 I 1946	148
1 II 1946	177
1 III 1946	167
25 III 1946	202
1 IV 1946	207
5 IV 1946	279
1 V 1946	150

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1308, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za miesiąc listopada 1945 r., k. 1; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za miesiąc styczeń 1946 r., k. 3; Sprawozdanie ogólne Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP we Lwowie od 1 I do 28 II 1946 r., k. 4; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za miesiąc luty 1946 r., k. 8; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP od 1 III do 25 III 1946 r., k. 10, 69; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP od 25 III do 5 IV 1946 r., k. 11; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP we Lwowie za miesiąc kwiecień, k. 13; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za miesiąc XI 1945 r., k. 65; Sprawozdanie ogólne Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP we Lwowie od 1 I do 28 II 1946 r., k. 71; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 28; sygn. 1303, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 129.

* * *

W listopadzie 1945 r. miało miejsce kilka kolejnych spotkań Zarządu (4, 6, 12 listopada). Odbyła się również (2 listopada) odprawa pełnomocników z Warsztatów Kolejowych (Bronisław Jackow z Oddziału Transportowego oraz Mieczysława Bordowska z Oddziału Wagonowego), Dworca Głównego (Janina Tarczyńska) oraz Fabryki Parkietów (Władysław Kosciółek), podczas której omówiono bieżące sprawy organizacyjne³⁹.

15 listopada 1945 r. miało zorganizowano zebranie z udziałem przewodniczącego Zarządu Rejonu Kolejowego – I. Reymana, kierownika Wydziału Kulturalno–Oświatowego – F. Juchniewicza, przewodniczącego Komitetu – inż. Sterna oraz dyrektora Szkoły nr 10 – Sołtysa, na którym omówiono „sprawy współpracy z młodzieżą szkolną”. Debatę zakończono na kolejnym posiedzeniu, 21 listopada⁴⁰.

22 listopada 1945 r. doszło do reorganizacji Zarządu Rejonu Kolejowego. Dotychczasowego skarbnika, Zofię Szewczyk (została członkiem Zarządu), zastąpiła Helena

³⁸ *Ibidem*, sygn. 1303, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 129; sygn. 1308, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za listopad 1945 r., k. 65.

³⁹ *Ibidem*, sygn. 1308, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za listopada 1945 r., k. 1.

⁴⁰ *Ibidem*.

Marczak. Podczas posiedzeń omawiano również działalność kółek: chóralnego, muzycznego, szachistów, sportowego oraz dramatycznego⁴¹.

Koło Dramatyczne urządziło w listopadzie 1945 r. trzy przedstawienia: dwa w TMF „Miniatury” (przy ulicy Zimorowica 17) – rocznicę odzyskania niepodległości (11 listopada) oraz „*akademię ku czci rocznicy śmierci Mickiewicza*” (27 listopada), a także spektakl w Wydziale Opieki Społecznej (przy ulicy Gródeckiej 107)⁴². Na zajęcia koła prowadzone przez Romana Bardowskiego uczęszczało regularnie około dwudziestu osób (aneks III/3). Na zajęciach 4 listopada 1945 roku obecny był także przewodniczący I. Reyman, który zatwierdził plan pracy na najbliższy miesiąc oraz obejrzał próbę „*Krakowiaka*”⁴³. Sprawy związane z kostiumami, salą oraz kolejnymi przedstawieniami omówiono 6 listopada⁴⁴.

Skompletowano również książki do Biblioteki, której uroczyste otwarcie miało nastąpić na początku grudnia 1945 r.⁴⁵

W rejonie zorganizowano również Sekcję Imprezową (pierwsze posiedzenie 21 listopada). W jej Zarządzie znalazło się sześć osób: Maria Dąbrowiecka (przewodnicząca), Ludmiła Duda (sekretarz), Helena Marczak (skarbnik), Józefa Mischuk (kasjerka), Kazimiera Hunka (członek) i Zofia Palczewska (członek)⁴⁶.

W organizacji zabaw pomagało sekcji zwłaszcza Koło Dramatyczne. Ogółem w miesiącu zorganizowano cztery odczyty (wysłuchało ich 520 osób) oraz dwa „*wieczorki*”, które przyniosły 1851 rubli dochodu. Zachętą do uczestnictwa w imprezach ZPP było piwo (!). Koszty jego zakupu pokrywał Zarząd Obwodowy⁴⁷.

* * *

Nie wszystkie plany Zarządu Rejonowego zrealizowano (choroba K. Konarzewskiego oraz „*napięty planu pracy*” Z. Szewczyk w browarach)⁴⁸.

W grudniu jego działalność wyraźnie załamała się. Wykluczono dyscyplinarnie Czesława Hugeta za „nieodpowiednie zachowanie i prowokację w lokalu Wydziału Opieki

⁴¹ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 12 XI 1945 r., k. 91; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za listopad 1945 r., k. 65.

⁴² *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za listopada 1945 r., k. 2; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za styczeń 1946 r., k. 3;

⁴³ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 4 XI 1945 r., k. 55.

⁴⁴ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 6 XI 1945 r., k. 56.

⁴⁵ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za listopada 1945 r., k. 2.

⁴⁶ *Ibidem*, Protokół nr I Sekcji Imprezowej przy Zarządzie Rejonu Kolejowego ZPP z 21 XI 1945 r. (maszynopis z odręcznymi poprawkami), k. 48; Protokół nr I Sekcji Imprezowej przy Zarządzie Rejonu Kolejowego ZPP z 21 XI 1945 r. (maszynopis), k. 49.

⁴⁷ Jak podkreślała w sprawozdaniu kierowniczka Sekcji Imprezowej Maria Dobrowiecka „w przyszłości należy zamawiać tylko piwo flaszkowe, gdyż w piwie beczkowym zawsze jest deficyt”; *Ibidem*, k. 50.

⁴⁸ *Ibidem*, sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 28; sygn. 1308, Protokół nr 14 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 22 XI 1945 r., k. 34; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP listopad 1945 r., k. 65.

Społecznej”. Nie uruchomiono zbiórki pieniędzy dla najuboższych, nie zorganizowano planowanego „św. Mikołaja” (oficjalnie z powodu „sprzeciwu władz sowieckich”), oraz dwóch posiedzeń Zarządu („choroba dwóch członków”). Podobnie było w sekcjach, gdzie „ludzie nie są w stanie zrozumieć tych spraw, żądają od sekcji za wiele, gdy tymczasem sekcja nie jest zależna sama od siebie ale też od organów wyższych”⁴⁹.

12 grudnia 1945 r., na trzecim spotkaniu lwowskich kolejarzy, wybrano ponownie zarządy sekcji kolejarzy⁵⁰ i emerytów⁵¹. Aktywiści stwierdzili, że „sekcja nigdy nie przestała istnieć, trzeba ją tylko w dalszym ciągu poprowadzić” a jej głównym celem będzie nadal „umożliwienie wyjazdu do Polski, osiedlenie się, otrzymanie pracy”. Nowy przewodniczący planował zaktywizować ludzi, którzy nawet „nie wiedzą jeszcze o istnieniu o ZPP, którzy są niepewni jej działalności”⁵².

Wyraźnie spadała również frekwencja na spotkaniach, bowiem w ostatniej chwili zamieniano ich miejsce (z Dworca Głównego na siedzibę ZPP). Wiele z nich w ogóle nie doszło do skutku (w Warsztatach Kolejowych, Parowozowni Wschód i Zachód) z powodu braku chętnych, na pozostałe „przybyło zaledwie kilku Polaków”⁵³.

Praca Rejonu Kolejowego została więc oceniona „niezbyt dobrze”. Zainteresowani zrzucali winę za to w większości na „zmniejszoną aktywność przewodniczącego i sekretarza rejonu”, którzy udzielali się w tym czasie w Wydziale Opieki Społecznej⁵⁴.

Na pierwszym noworocznym spotkaniu Zarządu Rejonu Kolejowego i KOS (8 stycznia 1946 r.) poruszono kwestię ponownej organizacji aktywu – w związku z trwającym przesiedleniem do Polski⁵⁵. Zreorganizowano również KOS. Przewodniczącym został Kowal, członkami: Maria Eichel, Wincenty Duzinkiewicz, Maria Mitrankiewicz oraz Maria Dąbrowiecka.

30 stycznia 1946 r. na zebraniu mieszkańców Rejonu Kolejowego „niewielka ilość” osób wysłuchała dwóch referatów: Z. Kryńskiego – na temat warunków życia w Polsce,

⁴⁹ *Ibidem*, sygn. 1308, Protokół nr 16 z posiedzenia Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 22 XI 1945 r., k. 36; Protokół nr II Sekcji Imprezowej przy Zarządzie Rejonu Kolejowego ZPP z 19 XII 1945 r., k. 51.

⁵⁰ Zarząd Sekcji Kolejarzy tworzyli: Leopold Lang (przewodniczący), Edward Tambor (zastępca przewodniczącego), Piotr Sochacki (sekretarz) oraz Czesław Duda (skarbnik); *Ibidem*, Protokół Sekcji Kolejarzy przy Zarządzie Rejonu Kolejowego ZPP z 12 XII 1945 r., k. 69.

⁵¹ Zarząd Sekcji Emerytów tworzyli: Leopold Lang (przewodniczący), Edward Tambor (zastępca przewodniczącego), Franciszek Artymiak (sekretarz) oraz Józef Jaraszkiewicz (skarbnik); *Ibidem*, k. 70.

⁵² *Ibidem*, k. 69.

⁵³ *Ibidem*, Protokół nr 9 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 20 IX 1945 r., k. 25; Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 22 XI 1945 r., k. 37; Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 20 XII 1945 r., k. 38.

⁵⁴ *Ibidem*, sygn. 1304, Sprawozdanie organizacyjne Zarządu Rejonu Kolejowego z 31 XII 1945 r., k. 41; Sprawozdanie organizacyjne Zarządu Rejonu Kolejowego z 31 XII 1945 r. (z odrębnymi poprawkami), k. 42.

⁵⁵ *Ibidem*, sygn. 1308, Protokół nr 1 Zarządu Rejonu Kolejowego i Opieki Społecznej ZPP z 8 I 1946 r., k. 39.

„życia gospodarczego i politycznego” i sytuacji Warszawy, oraz I. Reymana, poświęconego sprawom opieki społecznej⁵⁶.

Sprawy organizacyjne nie szły w dobrym kierunku. W lutym 1946 r. kwestia sekcji emerytów „utknęła w martwym punkcie”, a sekcja kolejarzy skupiona była wyłącznie „na sprawach przesiedlenia”. Wizytująca rejon delegatka ZG, Z. Biller, uznała, że to wina „wyjazdu znacznej części Polaków”. Podkreśliła, że priorytetem powinno być teraz przesiedlenie, aby jak najszybciej wziąć udział w „życiu gospodarczym kraju oraz czerwcowych wyborach”⁵⁷.

Przez cały miesiąc organizacja rejonu „postępował do przodu bardzo powoli”. Priorytetem aktywistów było „dotarcie do każdego Polaka”, zwłaszcza w rejonach wiejskich (Dawidowie, Brzuchowicach, Łączkach)⁵⁸. Nadal nie udało się „ożywić” działalności sekcji emerytów oraz kolejarzy⁵⁹. Zdołano natomiast zreorganizować sekcję imprezową. Jej przewodniczącą została dr Janina Karaszewicz-Tokarzewska, sekretarzem – Helena Marczak, skarbnikiem – Ludmiła Duda. Członkami wybrano: Marię Dobrowiecką, Annę Strutyńską, Czesława Dudę, Zofię Palczewską, Józefę Miszczuk, Hunka, Curyka oraz Wójcicką⁶⁰.

Pomimo planów zorganizowania m.in. „wieczorynki w sobotę i niedzielę”, podczas których zaśpiewać mieli Ewelina Więckowska oraz Stobielski inicjatywa ta nie została sfinalizowana⁶¹. Jak zauważył I. Reyman, głównym powodem takiego stanu rzeczy było, to że „wiele osób figuruje jedynie na papierze, a w rzeczywistości nie poczuwa się do żadnych obowiązków”. Następnie scharakteryzował osoby z nowego Zarządu. Podał przykład dr J. Karaszewicz-Tokarzewskiej, która „za mało kieruje imprezą, (...) za mało się interesuje ogólnym nastrojem, nie wpływa dodatnio, a raczej ujemnie. Powinno się do ludzi podejść naukowo, nie pozwolić na nieodpowiednie zachowanie”. Kolejne uwagi dotyczyły sekretarza H. Marczak, która „popelnia wiele błędów” i dokonała „złej kalkulacji bufetowej, słabe ujęcie całosci, brak inicjatywy w organizacji”. Z kolei Ludmiła Duda, chociaż „pracuje dobrze, to jednak popelnia jeden zasadniczy błąd, że dopuszcza do kasy niepowołane osoby, z czego wynikały przykre konsekwencje”. J. Miszczuk „stanowcza za mało udziela się w pracy, nawet

⁵⁶ *Ibidem*, Protokół z zebrania mieszkańców Lwowa w II Schronisku ZPP z 30 I 1946 r., k. 94–95.

⁵⁷ *Ibidem*, Plan pracy Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP na luty 1946 r., k. 6, 7; Protokół nr 2 Zarządu Rejonu Kolejowego z 7 II 1946 r., k. 42–43.

⁵⁸ *Ibidem*, Protokół nr 3 Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 14 II 1946 r., k. 44.

⁵⁹ *Ibidem*, Protokół nr 4 Zarządu Rejonu Kolejowego z 21 II 1946 r., k. 45; Protokół nr 5 Zarządu Rejonu Kolejowego z 7 III 1946 r., k. 46; Protokół nr 6 Zarządu Rejonu Kolejowego z 21 III 1946 r., k. 47.

⁶⁰ *Ibidem*, Protokół nr 1 Sekcji Imprezowej Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 12 II 1946 r., k. 52.

⁶¹ *Ibidem*, Protokół nr 2 Sekcji Imprezowej Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 27 II 1946 r., k. 53; Protokół nr 1 Sekcji Imprezowej Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 12 II 1946 r., k. 52.

nie przychodząc na imprezy”. Czesław Duda, chociaż „pracuje, to powinien wpłynąć na pewne osoby mało kulturalne, które zanieczyszczają schody, ubikacje itp. Również romanse po strychach i piwnicach są niedopuszczalne”. Wreszcie Anna Strutyńska, której zachowanie „w zupełności zasługuje na surową naganę”. Gdy zastępowała przy kasie L. Dudę z kasy zginęły pieniądze, ukradła również prześcieradło i obrus oraz 40 dkg kielbasy, „której część ostatecznie znaleziono w kieszeni jej swetra”. Chociaż do pracy Strutyńskiej wiele zastrzeżeń zgłaszał również prof. Mazur, postanowiono „zaapelować do jej honoru (...), by wykazała chęć poprawy”. Nie została wykluczona z sekcji, powierzono jej opiekę nad najmłodszymi mieszkańcami rejonu. Z Sekcji Imprezowej wykluczono natomiast Marię Dobrowiecką, Zofię Palczewską oraz Hunkę, które w ogóle nie udzielały się w pracy. Tymczasową przewodniczącą od 27 lutego 1946 r. (w miejsce dr J. Karaszewicz–Tokarzewskiej) mianowano J. Miszczuk⁶².

W połowie miesiąca miało miejsce pierwsze zebranie Aktywistów Rejonu Kolejowego, podczas którego I. Reyman poinformował o nowym kierownictwie poszczególnych sekcji (tab. 29).

Tab. 29. Sekcje Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP (luty 1946)

Nazwa sekcji / koła	Imię i nazwisko
Sekcja Kulturalno – Oświatowa	dr Janina Karaszewicz–Tokarzewska (od 27 II 1946 Józefa Miszczuk)
Sekcja Świetlicowa	Ludmiła Duda
Sekcja Biblioteczna	Anna Strutyńska
Koło chóralne	Ks. Jan Ewangelista Nowicki
Koło szachistów	Nie obsadzone
Koło młodzieżowe	Ks. Jan Ewangelista Nowicki
Koło studentów	Friedman

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1308, Protokół zebrania aktywistów Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 19 II 1946 r., k. 97; sygn. 1313, Pismo prof. Mazura do buchalterii ZPP w sprawie dr Janiny Karaszewicz–Tokarzewskiej, k. 31.

⁶² *Ibidem*, Protokół nr 2 Sekcji Imprezowej Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP posiedzenia z 27 II 1946 r., k. 54.

Zaktywizowano Sekcję Kolejarzy. W połowie marca zwołano walne ich zebranie, na którym poinformowano ich „o korzyściach zorganizowanego transportu do Polski”. Miał on liczyć około 700 osób, a jego planowaniem powinien zająć się specjalny Komitet Przesiedleńczy. Skład powinien opuścić Lwów do 15 czerwca 1946 r.⁶³ Wyznaczono również terminy kolejnych zebrań w celu powołania nowego Zarządu⁶⁴. W pierwszym spotkaniu wzięło udział 50 osób, których „wpisano na listę członków ZPP”, w drugim (tydzień później) frekwencja wzrosła do 70 osób. Aktualnym tematem było oczywiście przesiedlenie i rozwianie wszelkich „plotek politycznych”⁶⁵.

Na początku kwietnia 1946 r. zorganizowano kolejne Walne Zebranie Kolejarzy, podczas którego I. Reyman wygłosił referat „*Kolejnictwo w Polsce*”⁶⁶. Kilka dni później w Schronisku przy placu Bilczewskiego referat, poruszający kwestie życia gospodarczego oraz kulturalno-oświatowego w Polsce, wygłosił Ettinger. Zebrani czekali jednak bardziej na poruszenie aktualnej kwestii przesiedlenia, zwłaszcza że pierwsze dwa transporty z Rejonu Kolejowego zostały wyznaczone na 10 i 22 kwietnia 1946 r. Ten drugi termin był bardzo niekorzystny, ponieważ wypadał w poniedziałek wielkanocny. Obecni na zebraniu Jan Ciesielski, Jan Dawidiuk i Jan Kucharski postanowili wystąpić o jego przeniesienie na 24 kwietnia.⁶⁷ Ich prośba przyniosła skutek. Transporty z rejonu kolejowego wyjechały 15, 18 i 24 kwietnia 1946 r.⁶⁸

Ponieważ sekcja znów nie działa, postanowiono ponownie dokooptować do Zarządu cztery osoby. Podczas kolejnego zebrania ustalono, że transport kolejarzy nie pojedzie przez Rawę Ruską, lecz przez Przemyśl. Dzięki temu kolejarze liczyli, że „nie przytrafią im się przykre niespodzianki”⁶⁹. Tuż przed wyjazdem odczytywano skład osobowy poszczególnych wagonów, jednocześnie apelując „by ładowanie odbyło się spokojnie”⁷⁰.

⁶³ *Ibidem*, Protokół ogólnego zebrania Sekcji Kolejarzy ZPP z 16 III 1946 r., k. 71–72.

⁶⁴ Zarząd Sekcji Kolejarzy w marcu i kwietniu 1946 r. tworzyli: Michał Diakoniuk (przewodniczący), Franciszek Angielski (skarbnik), Anna Wiader (sekretarz) oraz członkowie: Józef Jędruch, Kazimierz Osada, Rudolf Kaniewski, Franciszek Cwynar, Józef Strapczewski, Władysław Szypar, Stefan Rucki, Emil Angielski, Jan Szypik, Jan Kucharski, Tadeusz Dawidiak, Jan Kułak; *Ibidem*, Protokół ogólnego zebrania Sekcji Kolejarzy ZPP z 24 III 1946 r., k. 73; Protokół Walnego Zebrania Kolejarzy ZPP z 30 III 1946 r., k. 74; Protokół Walnego Zebrania Kolejarzy ZPP z 7 IV 1946 r. w Schronisku nr II, k. 76–77; Protokół Zarządu Sekcji Kolejarzy z 11 IV 1946 r., k. 78.

⁶⁵ *Ibidem*, Protokół Zarządu Sekcji Kolejarzy ZPP z 24 III 1946 r., k. 73; Protokół Walnego Zebrania Kolejarzy ZPP z 30 III 1946 r., k. 74.

⁶⁶ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP od 25 III do 5 IV 1946 r., k. 11; Plan pracy Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP na kwiecień 1946 r., k. 12.

⁶⁷ *Ibidem*, Protokół Walnego Zebrania Kolejarzy ZPP z 7 IV 1946 r. w Schronisku nr II, k. 76–77; Plan pracy Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP na kwiecień 1946 r., k. 12.

⁶⁸ *Ibidem*, Protokół Zarządu Sekcji Kolejarzy ZPP z 16 IV 1946 r., k. 79–80.

⁶⁹ *Ibidem*, Protokół Zarządu Sekcji Kolejarzy ZPP z 11 IV 1946 r., k. 78.

⁷⁰ *Ibidem*, Protokół Zarządu Sekcji Kolejarzy ZPP z 23 IV 1946 r., k. 81.

Zarząd Rejonu Kolejowego organizował regularne spotkania mające „przygotować” lwowian do wyjazdu do kraju (aneks III/5). W wygłaszanych referatach podkreślano przede wszystkim, że „Polska jest państwem demokratycznym – w Rządzie Zjednoczenia Narodowego są przedstawiciele stronnictw: PPR, PPS, Stronnictwa Ludowego i Demokratycznego (...). Rząd Zjednoczenia przeprowadził ustawy upaństwowienia przemysłu wielkiego i średniego. Wprowadzona reformę rolną – ziemie wydano chłopom, a nie obszarnikom, jak to było do 1939 r.”⁷¹

Referenci płynnie przechodzili od spraw politycznych do bieżących kwestii przesiedlenia. Przypominali, że w czerwcu 1946 r. odbędą się wybory „na podstawie ordynacji z 1921 roku”, a tym samym „wskazane jest, aby Polacy jak najprędzej wyjechali (...) celem wzięcia udziału w wyborach i przystąpienia jak najszybciej do odbudowy Państwa Polskiego”⁷².

Aktywiści namawiali także, by zapisywać się do „utworzonych kół Zarządu Rejonu Kolejowego przy Świetlicy ZPP”⁷³. Wyjaśniali kwestie „transportu, zaludnienia Ziemi Zachodnich, (...) kart ewakuacyjnych”⁷⁴.

Apelowali o jak najwcześniejszy wyjazd, najlepiej w marcu 1946 r. Podczas spotkań informowali, że „wagony są kryte i ogrzewane za pomocą piecyków lub kuchenek, które powinni zabrać ze sobą repatrianci”. Najczęstszą reakcją ludzi była niechęć i podkreślanie, że „w miesiącu marcu jest za zimno dla transportów”(m.in. Kozłowski i Barszczewska z Fabryki Kirowa). Podawano także informacje dla osób, które nie zarejestrowały się na wyjazd do 15 stycznia 1946 r. oraz zwracano uwagę „co do ogłoszenia wydanego przez Urząd Pełnomocnika o unieważnieniu Karty Ewakuacyjnej jako dokumentu przebywania na terytorium USRR”⁷⁵.

W marcu 1946 r. aktywiści zorganizowali cztery zebrania fabryczne: w Fabryce Kirowa, Warsztatach Kolejowych, Gazowni i Parowozowni. Referat „Życie gospodarcze kraju – uprzemysłowienie Ziemi Zachodnich Polski” – wygłaszali L. Lang i I. Reyman.

⁷¹ *Ibidem*, Protokół ze zgromadzenia w Fabryce Kirowa z 4 III 1946 r., k. 104; Protokół z zebrania w sali parafialnej przy pl. Bilczewskiego 5 z 2 III 1946 r., k. 103.

⁷² *Ibidem*, Protokół ze zgromadzenia w Fabryce Kirowa z 4 III 1946 r., k. 104.

⁷³ *Ibidem*, Protokół zebrania w Parkieciarni z 25 X 1945 r., k. 92.

⁷⁴ *Ibidem*, Protokół z zebrania w sali parafialnej przy pl. Bilczewskiego 5 z 2 III 1946 r., k. 103.

⁷⁵ *Ibidem*, Protokół ze zgromadzenia w Fabryce Kirowa z 4 III 1946 r., k. 104.

W tym samym miesiącu odbyły się cztery zebrania wiejskie – w Rzęsie Polskiej, Gonczarach, Dawidowie i Jaryczowie. Referat „Rolnictwo w Polsce, ustrój polityczny i społeczny oraz sprawy ewakuacyjne” wygłaszali L. Lang, I. Reyman oraz K. Konarzewski⁷⁶.

Od kwietnia 1946 r. rejon mieli stale kontrolować przedstawiciele Zarządu Obwodowego ZPP – Aniela Korczowska i Tabisz⁷⁷.

W maju 1946 r. miały miejsce jeszcze dwa zgromadzenia mieszkańców rejonu. Podczas pierwszego (11 maja) Ignacy Reyman wygłosił przemówienie, podczas którego poruszył sprawy przesiedlenia oraz „nakreślił wysiłek Rządu Jedności Narodowej ku umożliwieniu szybkiego wyjazdu Polaków”⁷⁸. Podczas drugiego (22 maja) Alojzy Poloczek zajął się sprawą ponownej rejestracji oraz zaapelował do wszystkich, którzy posiadali już kartę ewakuacyjną do nie zwlekania z wyjazdem do Polski – „transporty odjeżdżają teraz codziennie i trzeba to wykorzystać”⁷⁹.

W maju „przydzielono” poszczególnym aktywistom lwowskie zakłady, z którymi mieli przesiedlić się do Polski (tab. 30).

Tab. 30. Przydział aktywistów ZPP do przedsiębiorstw lwowskich (maj 1946 r.)

Imię i nazwisko	Zakład pracy
Ignacy Reyman	Warsztaty Kolejowe, Zarząd Domów
Helena Marczak	Bogdanówka, Fabryka Kirowa
Maria Duda	Bogdanówka, Fabryka Kirowa
Kazimierz Konarzewski	Schronisko ZPP
Zofia Szewczyk	Browary
? Malina	Gazownia

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1308, Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego z 12 V 1946 r., k. 48.

Zachowane materiały źródłowe nie ukazują nam działalności Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP w drugiej połowie maja i początkach czerwca 1946 r. Wszyscy członkowie, zgodnie z wcześniejszymi deklaracjami wyjechali do Polski.

⁷⁶ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP we Lwowie od 1 do 25 III 1946 r., k. 10; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie od 1 I do 31 III 1946 r., k. 59.

⁷⁷ *Ibidem*, sygn. 1303, Protokół z posiedzenia Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie z 8 IV 1946 r. (maszynopis), k. 74.

⁷⁸ *Ibidem*, Protokół walnego zgromadzenia mieszkańców rejonu kolejowego z 11 V 1946 r., k. 100.

⁷⁹ *Ibidem*, Protokół ogólnego zebrania mieszkańców rejonu kolejowego z 22 V 1946 r., k. 101.

7.3 Zarząd Rejonu Szewczenkowskiego ZPP we Lwowie

Sprawa organizacji struktur ZPP w rejonie szewczenkowskim pojawiła się w planie pracy Wydziału Organizacyjnego Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie w czerwcu 1945 r.⁸⁰ Udało się go ostatecznie powołać dopiero 16 lipca 1945 r.⁸¹ Poruszono wówczas sprawy organizacyjne, pomysły na rozwinięcie działalności, mówiono o zbiorce książek oraz ustalono terminy kolejnych posiedzeń (w każdą sobotę)⁸².

19 lipca miało miejsce nadzwyczajne posiedzenie, podczas którego obecny był cały Zarząd (aneks I/8). Zajęto się wówczas kwestią lokali – mieszkań przy ul. Kotlarskiej 1 m. 1 oraz ul. Żółkiewskiej 135 m. 1⁸³. Postanowiono przeprowadzić szereg zebrań w zakładach rejonu szewczenkowskiego z referatem „Utworzenie Demokratycznego Rządu Jedności Narodowej”⁸⁴.

Kilka dni później, 25 lipca, podczas zebrania z pracownikami Zarządu Domu nr 792 przy ulicy Zborowskich 3, aktywista związku, Jan Hałajkiewicz, zaapelował o pomoc w pełnej organizacji rejonu⁸⁵.

Pod koniec miesiąca (28 lipca), na kolejnym posiedzeniu Zarządu Rejonowego przyjęto nowych członków, rozdzielono obowiązki pomiędzy poszczególne osoby oraz ustalono terminy urzędowania w lokalu ZPP przy ulicy Żółkiewskiej. Był czynny codziennie godzinach 9:00–11:00 i 14:00–20:00 (w niedzielę 10:00–13:00), z tym że przedstawiciel Zarządu dyżurował zawsze w godzinach 18:00–20:00 (tab. 31). Marian Krupa miał udać się do Fabryk Nafty i Oliwy oraz wraz z Władysławem Szwestem głosić ideologię Związku wśród znajomych. Włodzimierz Piechocki powinien przeprowadzić zebrania w fabrykach rejonu, Helena Świdorska – działać wśród młodzieży – „koleżanek ze szkoły”, a Maria Danilewicz wśród pracowników Zakładu Skór Galanteryjnych⁸⁶.

⁸⁰ *Ibidem*, sygn. 1304, Plan pracy Wydziału Organizacyjnego ZPP na czerwiec 1945 r., k. 16; Plan pracy ZPP na czerwiec 1945 r. (kopia dla prof. Żylińskiego), k. 17, Plan pracy ZPP na czerwiec 1945 r. (kopia dla prof. Mazura), k. 18; Plan pracy ZPP na czerwiec 1945 r. (kopia dla A. Stupaka), k. 19; BAM, rkps. 3508, Notatka Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie z 26 VI 1945 r., k. 25.

⁸¹ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 141, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 24; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 23; sygn. 2307, List W. Stankiewicza do Dodiuka z 3 XI 1945 r., k. 52–53.

⁸² *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 16 VII 1945 r., k. 10; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego od 16 VII do 20 VIII 1945 r., k. 11.

⁸³ *Ibidem*, sygn. 1313, Akt inwentaryzacyjny lokalu Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego, k. 103; sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 9 IV 1946 r., k. 37; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego od 16 VII do 20 VIII 1945 r., k. 11.

⁸⁴ *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 19 VII 1945 r., k. 2

⁸⁵ *Ibidem*, sygn. 1310, Sprawozdanie z zebrania w Zarządzie Domów nr 792 z 25 VII 1945 r., k. 1.

⁸⁶ *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 28 VII 1945 r., k. 7.

Tab. 31. Dyżury w lokalu Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego od 28 lipca 1945 r.

Dzień tygodnia	Godzina	Osoba pełniąca dyżur
Poniedziałek	18:00 – 20:00	Karolina Imiat
Wtorek	18:00 – 20:00	Marian Krupa
Środa	18:00 – 20:00	Włodzimierz Piechocki
Czwartek	18:00 – 20:00	Władysław Szwasz
Piątek	18:00 – 20:00	Helena Świdarska
Sobota	18:00 – 20:00	Maria Danilewicz

Źródło: ZPP w ZSRR, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego ZPP z 28 VII 1945 r., k. 7; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego ZPP od 16 VII do 20 VIII 1945 r., k. 11.

* * *

Do końca sierpnia 1945 r. w rejonie zorganizowano referat prawny, codzienną pomoc lekarską, KOS oraz sekcje młodzieżową i kulturalno-oświatową⁸⁷.

Na początku tego miesiąca miało miejsce „zebranie założycielskie KOS”, podczas którego obecnych było piętnaście osób⁸⁸. Spotkanie rozpoczął sekretarz W. Piechocki. Przedstawił on cele opieki społecznej, po czym przystąpiono do wyboru członków KOS Rejonu Szewczenkowskiego (**tab. 31**). Tworzyli ją także przedstawiciele Kleparowa, Zniesienia i ulicy Żółkiewskiego, w przyszłość planowano dołączyć także delegat Zamarstynowa. Posiedzenia KOS powinny odbywać się co piątek o godzinie 18:00. Regulamin KOS należało opracować do 7 sierpnia 1945 r.⁸⁹ Został on przedstawiony 28 sierpnia podczas posiedzenia KOS z udziałem prof. Stanisława Grabskiego. Wnioski odnośnie do sprawnego funkcjonowania KOS zostały przedstawione ogółowi członków dopiero 31 sierpnia przez przewodniczącego mgr Marcina Humanowicza⁹⁰.

8 sierpnia 1945 r. miało miejsce zebranie członków, podczas którego dla 50 osób referat „Miejsce Polski w Europie” wygłosił Włodzimierz Piechocki. Tydzień później, na wieczorku literacko-artystycznym frekwencja wyniosła już 220 osób. Ogółem do 20 sierpnia do ZPP zapisało się 109 osób⁹¹. Do końca 1945 r. Rejon Szewczenkowski ZPP liczył 399 członków. Na 1 listopada 1945 r. było ich 328 osób. W ciągu miesiąca przybyło 99 osób oraz 56 ubyło (53 wyjechały do Polski, 3 „wykluczono”), tak że liczba członków wynosiła 371

⁸⁷ *Ibidem*, sygn. 141, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 21–26; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 20–25.

⁸⁸ *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół z zebrania założycielskiego KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 2 VIII 1945 r., k. 38–39; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego od 16 VII do 20 VIII 1945 r., k. 11.

⁸⁹ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 3 VIII 1945 r., k. 74.

⁹⁰ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 31 VIII 1945 r., k. 79.

⁹¹ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego od 16 VII do 20 VIII 1945 r., k. 11.

osób (oraz 103 osoby „młodzieży zorganizowanej”)⁹². W związku z wyjazdami do Polski stan organizacyjny osiągnął 338 osób (20 grudnia)⁹³.

Wzrost liczby członków ZPP, jak się wkrótce okazało, spowodowany był nie pobudkami ideologicznymi a „polityką zachęcania”, prowadzoną przez przewodniczącego Krupę. Nie patrząc na stan majątkowy obiecywał on „pomoc doraźną w produktach (paczki żywnościowe, ubrania, buciki)”. Powodowało to wyraźny konflikt na linii Zarząd Rejonowy – KOS, gdzie przychodzili ludzie domagający się „większych zapomóg pieniężnych, produktowych i odzieżowych”, nie mając ku temu żadnych podstaw⁹⁴.

Aktywiści KOS na początku września 1945 r. wystosowali specjalne pismo do prof. Mazura w sprawie rozdziału darów Angielskiego Czerwonego Krzyża. Ukazali w nim przede wszystkim swoje „tragiczne położenie i biedę”, domagając się od Zarządu Obwodowego dla członków KOS „po jednej paczce żywnościowej, 100 papierosów, 5 tabliczek czekolady i 5 kilogramów mąki”. Takie roszczenia uzasadniali „honorową pracą (...) która zajmuje bardzo dużo czasu” (zwłaszcza „badanie prawdziwości podań w rejonie – tak, że nie mogą nawet myśleć o sobie i swoich rodzinach”)⁹⁵.

Ich prośba nie została rozpatrzona, ze względu na pobyt prof. Mazura w Warszawie⁹⁶. Zachowane materiały archiwalne nie pokazują, czy pracownicy KOS ostatecznie otrzymali paczki, ale wymowny pozostaje fakt, że na początku grudnia aktyw KOS uległ gruntowanej wymianie (aneks I/9). Oficjalnym powodem tego było „zdekompletowanie składu”, który wyjechał w większości do Polski. Przewodniczącym KOS pozostał mgr Marcin Humanowicz, który, chociaż złożył rezygnację, został ponownie jednogłośnie wybrany. Po raz pierwszy powołano również Honorowy Komitet KOS w składzie którego znaleźli się duchowni – ks. dziekan Edward Kiernik z Parafii św. Marcina, ks. kanonik Pieroński z Parafii N.M.B. Śnieżnej, proboszcz Parafii Kleparów – Dominik Kostial oraz ojciec gwardian Kapucynów – Florian Nestorowski⁹⁷.

W styczniu 1946 r. KOS uległ dalszej reorganizacji. Zanim do tego doszło, jego nowy przewodniczący, Wojciech Dąbrowski, odczytał sprawozdanie za okres od 14 sierpnia 1945 r. do 19 stycznia 1946 r. W tym czasie odbyło się 13 posiedzeń KOS, podczas których doraźne

⁹² *Ibidem*, sygn. 1303, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 129; sygn. 1309, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego ZPP za listopad 1945 r., k. 1.

⁹³ *Ibidem*, sygn. 1304, Sprawozdanie organizacyjne z rejonu szewczenkowskiego z 31 XII 1945 r., k. 52.

⁹⁴ *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół z posiedzenia KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 7 IX 1945 r., k. 89.

⁹⁵ *Ibidem*, Protokół z posiedzenia KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 7 IX 1945 r., k. 47.

⁹⁶ *Ibidem*, Protokół z posiedzenia KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 14 IX 1945 r., k. 49.

⁹⁷ *Ibidem*, Protokół z zebrania obywatelskiego powołanego przez KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 1 XII 1945 r., k. 48–53; Protokół z posiedzenia prezydium KOS z 22 XII 1945 r., k. 55–56.

zapomogi przyznano 28 osobom (łącznie 1600 rubli). Saldo kasowe wyniosło ogółem 807 rubli (przychód 2734, rozchód 1927)⁹⁸.

* * *

Sekcja kulturalno-oświatowa zintensyfikowała działania pod koniec wakacji, kiedy to nowy jej kierownictwo ogłosiło zadania na najbliższy czas⁹⁹.

19 sierpnia 1945 r. odbyła się zabawa taneczna, którą zorganizowali: Jan Hałajkiewicz, Stanisław Poźniak, Józef Rybkiewicz, Karolina Imiat, Emilia Poźniak, Tadeusz Regeńczuk, Krystyna Mazur oraz Marcin Danilewicz¹⁰⁰. 29 sierpnia 1945 r. członkowie sekcji wysłuchali w lokalu przy ulicy 1-go Maja 31 referatu „Sprawa Polski na konferencji berlińskiej”. Ponieważ w spotkaniu uczestniczyło bardzo dużo osób, dzień później członkowie sekcji rozpoczęli poszukiwania nowego lokalu, który znajdować się miał w okolicy ulicy Żółkiewskiej i składać przynajmniej z trzech pokoi i ubikacji¹⁰¹.

Zaktywizowano również Sekcję Młodzieżową. Jej przewodniczącym został S. Poźniak, a członkami dwie uczennice klasy VII – Krystyna Mazur oraz Emilia Kufter¹⁰². Lokal sekcji był niewielki – jedno pomieszczenie i ubikacja. We wrześniu 1945 r. doposażono go w „*biurko, stół i 20 krzeseł*”¹⁰³. Było to o tyle ważne, że liczba członków stale wzrastała (od kilku osób we wrześniu, do 16 w październiku i 103 w listopadzie)¹⁰⁴. W związku z tym podjęto kwestię uruchomienia świetlicy, która miała być czynna codziennie godz. od 17:00 do 21:00.

W rejonie szewczenkowskim aktywnie działały również koła młodzieżowe – dramatyczne, sportowe, szachowe oraz chóralne (tab. 32).

⁹⁸ *Ibidem*, Protokół z zebrania obywatelskiego powołanego przez KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 19 I 1946 r., k. 62; Protokół z posiedzenia KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 24 I 1946 r., k. 64–65.

⁹⁹ Zarząd Sekcji Kulturalno-Oświatowej Rejonu Szewczenkowskiego ZPP we Lwowie w sierpniu 1945 r. tworzyli: Jan Hałajkiewicz (przewodniczący), Józef Rybkiewicz (zastępca przewodniczącego) oraz członkowie: Józef Margaj, Tadeusz Regeńczuk, Stanisław Poźniak, Karolina Imiat; *Ibidem*, Protokół Sekcji Kulturalno-Oświatowej Rejonu Szewczenkowskiego ZPP z 28 VIII 1945 r., k. 3; Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego ZPP z 8 VIII 1945 r., k. 4.

¹⁰⁰ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 11 VIII 1945 r., k. 8; Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 17 VIII 1945 r., k. 77.

¹⁰¹ *Ibidem*, Protokół Komisji Kulturalno-Oświatowej Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 28 VIII 1945 r., k. 3; Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 1 IX 1945 r., k. 12; Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 24 VIII 1945 r., k. 77.

¹⁰² *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego ZPP z 8 VIII 1945 r., k. 4.

¹⁰³ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 1 IX 1945 r., k. 12.

¹⁰⁴ *Ibidem*, Protokół zebrania członków ZPP rejonu szewczenkowskiego z 4 IX 1945 r., k. 22; Protokół zebrania młodzieży, członków ZPP rejonu szewczenkowskiego z 12 X 1945 r., k. 25; Sprawozdanie Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego za listopad 1945 r., k. 1.

Tab. 32. Osoby odpowiedzialne za koła młodzieży w rejonie szewczenkowskim (1945)

Nazwa koła młodzieży	Osoby odpowiedzialne za uczestników zajęć
Dramatyczne	Lidia Korczowska
Sportowe	Eugeniusz Drznibański, Stanisław Danikiewicz
Szachistów	Eugeniusz Drznibański
Chóralne	Helena Bazowicz, Maria Dobasiewicz, Stanisław Poźniak, Lidia Korczowska, Kazimierz Szałajka, Stanisław Danikiewicz, Krystyna Sołtysiak, Janina Kurtycz, Eugeniusz Drznibański

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1309, Protokół zebrania młodzieży, członków Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego ZPP z 12 X 1945 r., k. 25; sygn. 1303, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie z 10 XII 1945 r. (maszynopis z poprawkami), k. 49; Protokół Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie z 10 XII 1945 r. (maszynopis), k. 107.

W październiku Zarząd Rejonu Szewczenkowskiego zorganizował pierwsze zebranie pełnomocników fabrycznych i zarządów domów. Obecni (19 osób) wysłuchali referatu „Zadania pełnomocników ZPP w przedsiębiorstwach” oraz poruszyli kwestię niezorganizowanych jeszcze zakładów (Fabryka Skór, Fabryka Nafty) i zrzeszenia wolnych zawodów. Ze spotkania płynął jeden wniosek – trzeba jeszcze bardziej zaktywizować ludzi do działania, aby byli gotowi do wyjazdu do kraju¹⁰⁵.

Drugie spotkania odbyło się w 9 listopada 1945 r. Frekwencja wyniosła 16 osób. Wysłuchały one przemówienia Wojciecha Dąbrowskiego traktującego o aktualnych zadaniach pełnomocników fabrycznych oraz zobowiązały się wesprzeć akademię organizowaną 11 listopada przez Sekcję Młodzieżową ZPP¹⁰⁶.

W listopadzie (3, 13, 20) miały również miejsce trzy odprawy pełnomocników fabrycznych, w których uczestniczyło kolejno 14, 19 i 7 osób¹⁰⁷.

W listopadzie ogłoszono ogółem 12 referatów, które wysłuchały 883 osoby. Istniały koła: sportowe, chóralne (współpracowało z rejonem stalinowskim) oraz kształceniowe języka angielskiego. Odbyło się również uroczyste poświęcenie rejonowego lokalu z udziałem przedstawicieli duchowieństwa i Zarządu Obwodowego ZPP. Aktywiści rejonu zorganizowali również cztery „wieczorki” które przyniosły 3629 rubli dochodu.

Jeden z nich (4 listopada) połączony był z otwarciem nowego lokalu Zarządu Rejonowego przy ulicy Kingi 16. Wieczorek taneczny przyniósł wówczas 1123 rb dochodu¹⁰⁸.

¹⁰⁵ *Ibidem*, Protokół zebrania pełnomocników ZPP z rejonu szewczenkowskiego z 15 X 1945 r., k. 27.

¹⁰⁶ *Ibidem*, Protokół zebrania pełnomocników ZPP z rejonu szewczenkowskiego z 11 XI 1945 r., k. 14.

¹⁰⁷ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego za listopad 1945 r., k. 1

Działalność w rejonie została bardzo wysoko oceniona przez Zarząd Obwodowy ZPP. Uznali oni, że praca „zasługuje na wyróżnienie” a jedynym minusem było niewielkie „usamodzielnienie aktywu”¹⁰⁹. Dla najbardziej zaangażowanych członków Zarząd Rejonowych „wystarał się” w Zarządzie Obwodowym o 300 sztuk papierosów, które rozdawane były po odczytach i zebraniach¹¹⁰.

Pozytywna nota wystawiona przez Zarząd Obwodowy wydaje się być jak najbardziej zasłużoną. Świadczyć może o tym chociażby niezwykle dokładna dokumentacja pozostawiona przez aktywistów w rejonie szewczenkowskim, zdecydowanie przewyższająca pozostałe lwowskie rejony¹¹¹. Aby jeszcze bardziej zaktywizować aktyw w połowie grudnia nowym sekretarzem Zarządu Rejonowego powołano Leopolda Langa¹¹².

W grudniu 1945 r. w rejonie szewczenkowskim odbyły się trzy referat w szkołach, dwie odprawy pełnomocników, cztery zebrania członków zarządu oraz cztery zebrania młodzieży¹¹³.

W styczniu 1946 r. KOS rejonu wizytował delegat ZG S. Ekstein, który wysunął zarzut „legalności dokooptowania członków do KOS”. Jak się bowiem okazało, nowi członkowie opieki społecznej nie wywodzili się z „instytucji lub też zawodów pracujących”. Jako przykład S. Ekstein podał Władysława Józefowicza, powołanego na stanowisko sekretarza, który choć był „człowiekiem o nieskazitelnym charakterze i demokratą” nie pracował w żadnym z zakładów Rejonu Szewczenkowskiego¹¹⁴.

W lutym 1946 r. działacze Rejonu Szewczenkowskiego podsumowali akcję zbiórkową na wydane wcześniej listy. Udało im się zebrać ogółem 3081 ruble (tab. 33).

W marcu 1946 r. działacze postanowili wreszcie skrupulatniej przyjrzeć się nieopłaconym składkom członkowskim. Należyte „ściągnięcie ich” umożliwiłoby opłacenie zaległego czynszu za lokal i zwrócenie pożyczek zaciągniętych w Zarządzie Obwodowym.

Od tego miesiąc lokal ZPP miał być czynny od poniedziałku do piątku od 9:30 do 17:00 (z przerwą obiadową 13:00 – 15:00), w soboty zaś od 9:00 do 13:00¹¹⁵.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ *Ibidem*, sygn. 1303, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 129.

¹¹⁰ *Ibidem*, sygn. 1309, Pismo Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego do Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie z 15 X 1945 r., k. 26.

¹¹¹ Z rejonu szewczenkowskiego zachował się spory zbiór różnego rodzaju kwitów kasowych, rachunków i pokwitowań obejmujących okres od końca lipca 1945 r. do 8 marca 1946 r.; *Ibidem*, Rejon szewczenkowski: kwity kasowe, rachunki, pokwitowania, k. 78–190.

¹¹² *Ibidem*, Protokół z posiedzenia Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 11 XII 1945 r., k. 39–40.

¹¹³ *Ibidem*, sygn. 1304, Plan Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie na grudzień 1945 r., k. 30–31.

¹¹⁴ *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół z posiedzenia KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 12 I 1946 r., k. 60.

¹¹⁵ *Ibidem*, Protokół z posiedzenia Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 24 III 1946 r., k. 31–32.

Tab. 33. Listy składkowe rejonu szewczenkowskiego (luty 1946 r.)

Nr listy składkowej	Osoba zbierająca pieniądze	Zebrana kwota (rb)
17	Paulina Boczarska	161
18	Leopodko	1379
19	Marcel Szpala	475
22	Wojciech Dąbrowski	287
28	Jadwiga Antoniak	223
29	Jarosław Jackiewicz	556
	RAZEM:	3081

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 15 II 1946 r., k. 67.

Pod koniec marca rejonowi aktywiści natknęli na kolejne problemy. Sprawozdanie kasowe ujawniło bowiem brak 225 rb oraz kilku kwitów kasowych (2800 rb zapłaconych za radio oraz 1232 przekazanych KOS)¹¹⁶.

W kwietniu 1946 r. członkowie ZPP Rejonu Szewczenkowskiego postanowili zorganizować w zakładach („trzy garbarnie, Monopol, Huta Szkła, Fabryki Laokoon, Bolszewik, Obuwia) zebrania, poruszające kwestie wyjazdu do kraju¹¹⁷.

Pod koniec miesiąca Zarząd Rejonu Szewczenkowskiego, na skutek wyjazdu do Polski uległ rozbiciu. Nowym przewodniczącym został wówczas Dąbrowski¹¹⁸.

* * *

W rejonie sprawnie działała Komisja Opieki Społecznej, udzielając w okresie od grudnia 1945 r. do maja 1946 r. około 100 różnych zapomóg (aneks II/15). Najbiedniejsi mieszkańcy otrzymywali najczęściej ok. 50 rubli. Chociaż nie była to duża kwota, pozwalała na zakup jedzenia¹¹⁹. W kwietniu 1946 r. KOS zorganizowała również „święcone” dla najbiedniejszych mieszkańców. Z poczęstunku (dwóch bułek i dwóch jajek) skorzystało 60 osób, w większości tych, którzy otrzymali już od ZPP zapomogę¹²⁰.

W marcu 1946 r. przewodniczący KOS Rejonu Szewczenkowskiego zaproponował sporządzenie „spisu chorych, znajdujących się w domu starców miasta Lwowa, celem

¹¹⁶ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 31 III 1946 r., k. 33.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 9 IV 1946 r., k. 37.

¹¹⁹ W marcu 1946 r. Ryszard Gansiniec zanotował: „Ceny są wysokie: masło 200 rb, słonina 180 rb, cukier 120 rb, cukier kostkowy 140 rb, czekolada 450 rb, kawior 700 rb, wieprzowina 100 rb, czarny chleb 10 rb, biały 25 rb, mydelko 25–30 rb”; R. Gansiniec, *Notatki lwowskie (1944–1946)*, Wrocław 1995, s. 130.

¹²⁰ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1305, Protokół KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 12 IV 1946 r., k. 25.

zabezpieczenia dla nich odpowiedniego transportu w wagonach sanitarnych”. Aktywiści ZPP rozpoczęli również akcję rejestracyjną na wyjazd do kraju¹²¹.

W kwietniu KOS rozdawała „dary świąteczne” życząc najbardziej potrzebującym mieszkańcom Lwowa „wesołych świąt”¹²². Zorganizował również „wieczorynkę” która w ogólnym rozrachunku przyniosła rubli „czystego dochodu” (tab. 34).

Ogółem „imprezy” zorganizowane przez Zarząd Rejonu Szewczenkowskiego przyniósł od początku kwietnia 2270 rubli „czystego zysku”, z których 500 rubli przekazano na wydatki KOS a 1770 rubli do Zarządu Obwodowego (tab. 35).

Tab. 34. Zysk z „wieczorynki” zorganizowanej przez Zarząd Rejonu Szewczenkowskiego

Przychody (rb)		Rozchody (rb)	
Bilety wstępu	1240	Datek na rzecz KOS	574
		Zapłata za orkiestrę	600
Dochód z bufetu	1192	Produkty na kanapki	140
		4 litry wódki	452
RAZEM:	2432	RAZEM :	1766

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 26 IV 1946 r., k. 34.

Tab. 35. Zysk z imprez zorganizowanych w rejonie szewczenkowskim (kwiecień 1946 r.)

Przychody (rb)		Rozchody (rb)	
Bilety wstępu	2320	„Biskupowi za dostarczone produkty”	1010
		Opłata orkiestry	800
Dochód z bufetu	3860	Opłata za 100 litrów piwa	2000
		Opłata dozorcy	100
RAZEM:	6180	RAZEM :	3910

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 23 IV 1946 r., k. 33.

Podczas jednego z ostatnich zebrań KOS (29 kwietnia 1946 r.) zajęto się sprawą podziału „25 konserw rybnych”. Ostatecznie 10 z nich przyznano dzieciom występującym na akademii kościuszkowskiej, a pozostałe 15 rozdzielono pomiędzy wyjeżdżających do Polski członków Zarządu Rejonowego (po 3 sztuki otrzymali: Laba, Osiadacz, Tabisz, po 1 sztuce: Antoniak, Kaczorowska, Hałajkiewicz, Boczarska, Szymanówna i Józefowicz)¹²³.

W maju i czerwcu 1946 r. rejonowi aktywiści skupili się na wyjeździe do Polski.

¹²¹ *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół KOS Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 14 III 1946 r., k. 78.

¹²² *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego ZPP z 20 IV 1946 r., k. 80–81.

¹²³ *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego z 29 IV 1946 r., k. 36.

7.4 Zarząd Rejonu Stalinowskiego ZPP we Lwowie

Plan utworzenia ZPP w rejonie stalinowskim pojawił się w czerwcu 1945 r. Ponieważ w zachowanych materiałach archiwalnych nie ma sprawozdań rejonu (jego przewodniczący Janusz Kopczyński składał je przez dłuższy czas ustnie), dokładna data powołania Zarządu nie jest możliwa. Możemy przypuszczać, że był to najprawdopodobniej koniec lipca 1945 r.¹²⁴

Wiemy, że 12 sierpnia 1945 r. zorganizowana została KOS rejonu stalinowskiego. W obecności 75 osób wybrano jej 9 osobowy skład. Z referatami wystąpili wtedy Zenon Kryński („Miejsce Polski w Europie”) oraz Alojzy Poloczek („Życie organizacyjne ZPP”)¹²⁵.

Do końca października 1945 r. aktywiści ZPP zobligowali J. Kopczyńskiego, do przeprowadzania „zajęć organizacyjnych na odpowiednio wyznaczonych punktach rejonu stalinowskiego”. Ponadto do 1 listopada powinien skompletować cały Zarząd Rejonu, KOS, Komisję Kulturalno–Oświatową oraz Sekcję Młodzieżową („ustalić na miejscu z poprzednim porozumieniem się z przedstawionymi kandydatami”). Ponadto na wniosek J. Kopczyńskiego zaplanowano w rejonie zorganizowanie dwóch zebrań¹²⁶.

Zarząd Rejonu Stalinowskiego udało się powołać dopiero w trzeciej dekadzie października. Wówczas także (28 października) nastąpiło uroczyste otwarcie lokalu położonego w „bardzo dogodnym miejscu” (plac Kapitulny 7), ale skromnie wyposażonego – w „zwykły stół, cztery krzesła, taboret, szyld oraz dwa wiaderka”¹²⁷.

Na dzień 30 listopada 1945 r. liczba członków ZPP w rejonie wynosiła już 185 osób oraz „15 osób młodzieży zorganizowanej”. Działały koła: chóralne, języka angielskiego oraz imprezowe. W listopadzie ogłoszono jeden referat, który wysłuchało 150 osób, oraz zorganizowano jedną „zabawę taneczną” (100 rubli dochodu)¹²⁸.

W „Notatkach lwowskich” R. Gansinca znalazł się zapis: „*W niedzielę o godz. 4 (25 XI) Związek Patriotów zrobił <<zabawę taneczną z bufetem, wstęp 10 rubli: czysty zysk na cele społeczne>>*”¹²⁹. Może to świadczyć, że udział w imprezie wzięło około dziesięciu osób.

Praca rejonu nie mogła więc zostać wysoka oceniona. Stwierdzono, że słaba działalność była wynikiem organizowania się rejonu, a „osoba sekretarza wymaga większej

¹²⁴ *Ibidem*, sygn. 1304, Protokół Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie z 29 X 1945 r., k. 9.

¹²⁵ *Ibidem*, sygn. 141, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 25; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 24.

¹²⁶ *Ibidem*, sygn. 1304, Protokół Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie z 29 X 1945 r., k. 9.

¹²⁷ *Ibidem*, sygn. 1313, Spis inwentarza ZPP w lokalu Zarządu Rejonu Stalinowskiego ZPP, k. 16; sygn. 2307, List W. Stankiewicza do Dodiuka z 3 XI 1945 r., k. 52–53

¹²⁸ *Ibidem*, sygn. 1303, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 129; sygn. 2228, Zaproszenie na „zabawę taneczną” ZPP z 25 XI 1945 r., k. 19.

¹²⁹ R. Gansiniec, *op. cit.*, s. 57.

kontroli ze strony Wydziału Organizacyjnego”¹³⁰. Problem stanowił również skład Zarządu, zdecydowanie „nieodpowiedni i dotąd nie zatwierdzony”¹³¹.

W grudniu 1945 r. w rejonie stalinowskim odbyły się cztery zebrania młodzieży oraz wygłoszono jeden referat w szkole¹³². Liczba członków ZPP wzrosła w tym czasie do 257 osób (tab.)¹³³. Aby jeszcze bardziej zmobilizować aktyw, pod koniec 1945 r. przeniesiono do pracy w rejonie Włodzimierza Stankiewicza, dotychczasowego członka Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego. Został on sekretarzem odpowiedzialnym¹³⁴.

Tab. 36. Liczba członków ZPP w rejonie stalinowskim we Lwowie (1945–1946)

Data	Liczba zarejestrowanych członków	Liczba zdeklarowanych sympatyków	Razem
1 XII 1945	185	?	185
10 XII 1945	257	?	257
20 XII 1945	281	?	281
I 1946	260	34	294

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1307, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego z działalności rejonu za miesiąc styczeń i połowę lutego 1946 roku, k.1; sygn. 1304, Sprawozdanie organizacyjne z rejonu stalinowskiego z 31 XII 1945 r., k. 47.

16 stycznia 1946 r. na terenie rejonu zorganizowano Sekcję Kulturalno–Oświatową (8 osób). Jej przewodniczącym został mgr Czesław Lechicki, a sekretarzem – mgr Weidemajer. Do końca miesiąca miała ona przygotować „cykl odczytów”¹³⁵. W styczniu udało się jedynie przygotować zebranie, zatytułowane „Informacje z Kraju”, poprowadzone przez Zenona Kryńskiego, dla 16 osób. W lutym zorganizowano ogółem osiem odczytów (aneks III/6). Prowadzili je: prof. Franciszek Dudek, prof. Stefan Warych oraz mgr Czesław Lechicki (frekwencji od 8 do 28 osób).

W marcu kontynuowano serię „wykładów popularnonaukowych” w kolejne niedziele. W sumie wygłoszono ich około 20 w rejonach stalinowskim, szewczenkowskim i kolejowym, uwzględniając także „zakłady przemysłowe i sekcje zawodowe”¹³⁶. Poruszano w nich przede

¹³⁰ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 28.

¹³¹ *Ibidem*, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie od 22 IX 1944 r. do 1 I 1946 r., k. 39.

¹³² *Ibidem*, sygn. 1303, Plan pracy Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie na grudzień 1945 r., k. 103; sygn. 1304, Plan pracy Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie na grudzień 1945 r., k. 31.

¹³³ *Ibidem*, sygn. 1304, Sprawozdanie organizacyjne z rejonu stalinowskiego z 31 XII 1945 r., k. 47.

¹³⁴ *Ibidem*, sygn. 1309, Protokół Zarządu Rejonu Szewczenkowskiego ZPP z 11 XII 1945 r., k. 39–40.

¹³⁵ *Ibidem*, sygn. 1307, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego z działalności rejonu za styczeń i połowę lutego 1946 r., k.1; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie od 1 I do 31 III 1946 r., k. 59.

¹³⁶ Tematy referatów w marcu: „W 150 rocznicę insurekcji”; „Tadeusz Kościuszko” (dla młodzieży); „Podstawowe zagadnienia polityczne i gospodarcze PPR-u”; „O politycznej i gospodarczej strukturze nowej Polski”; „Akcja przedwyborcza a PSL”; „Układ sił politycznych w Polsce”; „Reforma rolna i unarodowienie przemysłu kluczowego w Polsce”; „Ziemie zachodnie a repatriacja”; „Pomorze i Śląsk podstawą gospodarczą

wszystkim tematy „naukowe lub aktualne (...) z dziedziny przyrody, historii i literatury”. Prelegentami byli nadal prof. Dudek, prof. Warych oraz Józef Czuryka. Średnia ilość słuchaczy to 22 osoby, maksymalnie 53 osoby¹³⁷. W kwietniu i maju wygłoszono kilkanaście kolejnych referatów¹³⁸. Frekwencja wzrosła do 126 osób (minimalna wyniosła 24 osoby, maksymalna 260 osób)¹³⁹. Pod koniec maja 1946 r. Sekcja Kulturalno–Oświatowa zaprzestała organizacji wykładów w związku z licznym wyjazdem aktywistów i prelegentów do Polski¹⁴⁰.

Pomimo zaangażowania znanych i szanowanych w środowisku prelegentów i podejmowania interesujących tematów zainteresowanie spotkaniami było nikłe. Ludzie zamiast słuchać o literaturze czy samokształceniu woleli dowiedzieć się jak będzie wyglądać ich życie po przesiedleniu do Polski, aby móc jak najlepiej się przygotować.

* * *

Sekcja zorganizowała również obchody kościuszkowskie, które odbyły się 7 kwietnia 1946 r. W programie akademii znalazły się m.in.: zagajenie Wójcikiewicza, referat Lechickiego, deklamacja dwóch wierszy Żuławskiego i Konopnickiej (przez uczniów Szkoły nr 16), polonez „Pożegnanie Ojczyzny” Michała Kleofasa Ogińskiego, mazurek Fryderyka Chopina, pieśni w wykonaniu chóru („Hymn”, „Nie rzucim ziemi”, „Pałac Kościuszko”, „Hej, Mazury”, „Warszawianka”), tańce (m.in. oberek) oraz krótka scenka artystyczna w wykonaniu dzieci ze szkół nr 16 oraz 24 (przygotowanych przez prof. Adamczyka)¹⁴¹. Po akademii odbyła się loteria fantowa, z której dochód przekazano na cele KOS.

11 kwietnia aktywiści ZPP wybrali się z odczytami do polskich placówek oświatowych (do Szkoły nr 16 inż. Wójcikiewicz i Maria Aman, do Szkoły nr 24 J. Kopczyński oraz ponownie M. Aman)¹⁴².

Po uzyskaniu środków od Wydziału Kulturalno–Oświatowego ZPP oraz KOS (ok. 250 rubli) planowano zorganizować 14 kwietnia „podwieczorki” dla wszystkich dzieci i

Polski”; „Antagonizm polsko – niemiecki w dziejach”; „Krytyka rasizmu”; „Literatura Polski powojennej”; „Czego naszej młodzieży dziś potrzeba”; „O samokształceniu”; „Sztuka czytania”; „Co czytać”; „Chemia a wojna”; „Dzieje człowieka ze stanowiska nauk przyrodniczych”, *Ibidem*.

¹³⁷ *Ibidem*, sygn. 142, Sprawozdanie Wydziału Kulturalno–Oświatowego ZPP we Lwowie z 6 IV 1946 r., k. 2.

¹³⁸ Tematy referatów w kwietniu i maju: „Przekrój polityczny”, „Układ sił politycznych w Polsce” (3 różne prelekcje w trzech rejonach), „Stan aprowizacji na tle sytuacji gospodarczej kraju”, „Metodyka czytania”, „Co czytać”, „Stosunek Polski do Niemiec i na przestrzeni wieków”, „Ziemie Zachodnie”. Ponadto prezentowano pogadanki o sytuacji politycznej i gospodarczej kraju, rocznicy umowy polsko – sowieckiej oraz działalności marszałka Roli–Żymierskiego; *Ibidem*.

¹³⁹ *Ibidem*, sygn. 141, Sprawozdanie Wydziału Kulturalno–Oświatowego ZPP we Lwowie od 1 IV do 15 V 1946 r., k. 9.

¹⁴⁰ *Ibidem*, sygn. 1307, Protokół Zarządu Rejonu Stalinowskiego z 23 IV 1946 r., k. 12.

¹⁴¹ *Ibidem*, Protokół z posiedzenia ZPP w rejonie stalinowskim i czerwonoarmiejskim ZPP z 18 III 1946 r., k. 7; Protokół z posiedzenia ZPP w rejonie stalinowskim i czerwonoarmiejskim z 2 IV 1946 r., k. 10.

¹⁴² *Ibidem*, Protokół z posiedzenia Zarządu Rejonu Stalinowskiego z 28 III 1946 r., k. 8–9.

młodzieży które brały udział w zajęciach kółek samokształceniowych¹⁴³. Uczestnicy mieli wówczas otrzymać kanapki, herbatę, mleko i bułeczki z marmoladą. Sale Związku zaplanowano udekorować tkaninami i tiulami, wypożyczyć portret Kościuszki oraz przygotować specjalne chorągiewki. Gośćmi uroczystości mieli być również działacze ZPP z Zarządu Obwodowego, poszczególnych zarządów rejonowych oraz aktywiści „z sekcji samochodowej, lekarskiej, i drukarzy”¹⁴⁴.

* * *

19 grudnia 1945 r. w lokalu ZPP Zarządu Rejonu Stalinowskiego, utworzono KOS, mającą objąć swym zasięgiem rejon czerwonoarmiejski. Znaleźli się w niej: Jan Kiernicki (przewodniczący), Józef Filutowski (sekretarz), Leon Praszer (skarbnik) oraz członkowie: Stella Węgrzynowska, Franciszek Kajzer, Henryk Skorupski i Stefania Bauwald¹⁴⁵. Opracowali oni wstępne plany pomocy najbiedniejszym mieszkańcom rejonu¹⁴⁶.

Zachowane materiały źródłowe nie pozwalają nam w większości rozgraniczyć działań pomiędzy te dwa lwowskie rejony. Przygotowywały one wspólne sprawozdania, także pod jedną nazwą: KOS w rejonie stalinowskim i czerwonoarmiejskim.

Na posiedzeniu Zarządu Rejonu Stalinowskiego ZPP 8 stycznia 1946 r. powstał pomysł, aby zorganizować kolejną zbiórkę pieniędzy na cele KOS. Tym razem polskie rodziny miały dobrowolnie „opodatkować się na ten cel w kwocie nie mniejszej niż 5 rubli miesięcznie”. Postanowiono wybrać osobę, która podjęłaby się inkasowania składek, w zamian za niewielką prowizję¹⁴⁷.

Podczas kolejnego posiedzenia (28 marca 1946 r.) Maria Aman zaproponowała, aby również członkowie ZPP „opodatkowali się na cele pomocy repatriantom po 5 rubli miesięcznie”. Pieniądze te miały być przekazywane do KOS rejonu stalinowskiego¹⁴⁸.

Innym pomysłem rejonowych działaczy było zorganizowanie zbiórki pieniężnej w pociągach odchodzących do Polski poczynając od 24 lutego 1946 r.¹⁴⁹

Ponadto aktywistka ZPP, Kozłowska, miała przeprowadzić 20 stycznia 1946 r. loterię fantową (w przypadku ewentualnych problemów jej termin miał być przesunięty o tydzień).

¹⁴³ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego z 3 IV 1946 r., k. 35.

¹⁴⁴ *Ibidem*, Protokół z posiedzenia ZPP w rejonie stalinowskim i czerwonoarmiejskim z 2 IV 1946 r., k. 11.

¹⁴⁵ *Ibidem*, Spotkanie organizacyjne członków Sekcji Opieki Społecznej Zarządu Rejonu Czerwonoarmiejskiego we Lwowie z 9 XII 1945 r., k. 16; sygn. 1305, Protokół ze spotkania organizacyjnego Sekcji Opieki Społecznej Zarządu Rejonu Czerwonoarmiejskiego ZPP we Lwowie z 9 XII 1945 r., k. 40.

¹⁴⁶ *Ibidem*, Protokół Sekcji Opieki Społecznej Zarządu Rejonu Czerwonoarmiejskiego ZPP we Lwowie z 19 XII 1945 r., k. 14.

¹⁴⁷ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 8 I 1946 r., k. 18–19.

¹⁴⁸ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Stalinowskiego z 28 III 1946 r., k. 9.

¹⁴⁹ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 19 II 1946 r., k. 28–29; Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 26 II 1946 r., k. 30.

Oprócz niej do Komitetu Loteryjnego, odpowiedzialnego za zbieranie „grantów”, powołani mieli zostać Boral oraz Mazurkiewiczowa¹⁵⁰.

Ogółem pierwsza loteria przyniosła 1570 rubli „czystego dochodu” (przy 100 rublach kosztów). Zachęcenii sporym jej zainteresowaniem, aktywiści Związku zgłosili chęć zorganizowania kolejnej – w „pierwszą niedzielę lutego”¹⁵¹.

Drugą loterię przeprowadzono 3 lutego 1946 r. Przygotowano 275 biletów – fantów, z których sprzedano 264. Dało to 1320 rubli „czystego zysku”¹⁵².

Loterie fantowe przyniosły 2890 rubli zysku, dodatkowe 1185 rb – to wpływy z biletów oraz bufetu¹⁵³.

Do pomysłu loterii powrócono pod koniec marca 1946 r., kiedy to M. Aman zaproponowała, aby każdy członek KOS przyniósł po trzy fanty, na kolejne posiedzenie KOS (4 kwietnia)¹⁵⁴. Udało się zebrać około 100 fantów. Postanowiono wówczas, że loteria odbędzie się 14 kwietnia 1946 roku, a jej sprawny przebieg nadzorować będzie Kozło¹⁵⁵.

Zorganizowany tego dnia wieczorek taneczny dał dodatkowo 138 rubli zysku. Przy tym przedsięwzięciu, stosunkowo duże wpływy – 495 rb z biletów wstępu oraz 43 ruble z bufetu – osiągnięto przy sporym wkładzie finansowym (200 rubli wynagrodzenie orkiestry, 100 rubli dla gospodyni oraz 100 rubli na zakup świec)¹⁵⁶. Kolejny wieczorek taneczny (26 lutego) przyniósł, po odliczeniu kosztów, 242 ruble zysku¹⁵⁷.

Na posiedzeniu KOS 19 marca 1946 r. ustalono, że 50% dochodów z imprez w rejonach czerwonoarmiejskim i stalinowskim będzie przekazywane do Zarządu Obwodowego KOS. Ponadto składki, które wpływały na listy i były zaksięgowane u buchaltera, miały w 100% trafiać do kasy obwodowej (chodziło 869 rubli, plus 200 rubli z działalności kulturalno-oświatowej)¹⁵⁸.

Ostatnią zabawę taneczną, połączoną z loterią fantową zaplanowano na 19 maja 1946 r. Udział w niej zapowiedzieli m.in.: Trusiucany (solo skrzypcowe) i Hebelki (piosenki liryczne) oraz jazzband ze Szkoły nr 16. Aktywiści ZPP zaproponowali, aby w imprezie

¹⁵⁰ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 8 I 1946 r., k. 19–20.

¹⁵¹ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 22 I 1946 r., k. 21–22.

¹⁵² *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 7 II 1946 r., k. 23–24.

¹⁵³ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 19 II 1946 r., k. 27–28.

¹⁵⁴ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 19 III 1946 r., k. 33.

¹⁵⁵ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 8 IV 1946 r., k. 36.

¹⁵⁶ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 7 II 1946 r., k. 24.

¹⁵⁷ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 19 II 1946 r., k. 27.

¹⁵⁸ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonoarmiejskiego ZPP z 19 III 1946 r., k. 32–33.

wzięli udział przedstawiciele PUR oraz Zarządu Obwodowego (mieli wspomóc inicjatywę, na wniosek M. Aman, kwotą 1900 rubli)¹⁵⁹.

Niestety, zachowane materiały archiwalne nie zawierają informacji o wynikach tego przedsięwzięcia. Ostatni protokół KOS pochodzi z 29 maja 1946 r. kiedy to działacze planowali przedstawić informacje o zabawie tanecznej. Ale zebranie nie odbyło się „z powodu doraźnej potrzeby zajęcia się transportem dzieci do Polski”¹⁶⁰. Przełożone na 1 czerwca nie znajduje już swego odzwierciedlenia w źródłach archiwalnych.

* * *

Zarząd KOS rozpatrywał liczne prośby o zapomogi. Każdy przypadek był szczegółowo omawiany. Przyznawana jednorazowa pomoc oscylowała w granicach od 100 do 450 rubli. Część petentów kierowano na obiady do Kuchni ZPP. Niektóre podania odrzucono po stwierdzeniu „nie tak złego stanu materialnego”¹⁶¹. Od maja 1946 roku przyjmowano także wnioski o zapomogi żywnościowe, które przekazywano do Zarządu Opieki Społecznej przy ul. Gródeckiej¹⁶².

Problemem z którym musieli zmierzyć się działacze ZPP były, długi wobec Związku, pozostawiane przez wyjeżdżających do Polski. W rejonie czerwonarmiejskim i stalinowskim chodziło o kwotę 433 ruble. Aktywiści zwrócili się w tej sprawie do PUR, nie uzyskując jednak jednoznacznej odpowiedzi. Na wniosek Wójcikiewicza, ZPP postanowił anulować je¹⁶³.

Na posiedzeniu 7 lutego 1946 r. Leon Praszker zgłosił wniosek, by ustalić „opiekunów dzielnicowych nad sierotami, półsierotami i ubogimi”¹⁶⁴, a 19 lutego J. Kopczyński zaproponował zbiórkę odzieży na cele KOS. Kiedy zarząd propozycję przyjął, wnioskodawca, dając przykład innym, przekazał „jeden używany kozuch oraz jedną parę używanych pół bucików”¹⁶⁵.

¹⁵⁹ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 15 V 1946 r., k. 39–40.

¹⁶⁰ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 29 V 1946 r., k. 42.

¹⁶¹ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 7 II 1946 r., k. 24–25; Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 19 II 1946 r., k. 29; Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 26 II 1946 r., k. 30; Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 3 IV 1946 r., k. 34; Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 8 IV 1946 r., k. 36; Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 20 IV 1946 r., k. 37; Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 15 V 1946 r., k. 39–40.

¹⁶² *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 28 V 1946 r., k. 41.

¹⁶³ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 3 IV 1946 r., k. 34; Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 8 I 1946 r., k. 20.

¹⁶⁴ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 7 II 1946 r., k. 26.

¹⁶⁵ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 19 II 1946 r., k. 27.

* * *

Od 1 stycznia do 15 lutego 1946 r. KOS Rejonu Stalinowskiego ZPP odbyła sześć posiedzeń. W tym okresie zorganizowała pięć wieczorków tanecznych (dochód 943 rb) oraz dwie loterie fantowe (dochód 2890 rb).

Wieczorki taneczne odbywały się w lokalu Zarządu Rejonu, z udziałem „orkiestry i bufetu” oraz „programem artystyczno-informacyjnym”. Były znakomitą okazją do pogadań na tematy związane z przesiedleniem oraz sytuacją w kraju. Frekwencja na nich wynosiła około 40 osób.

W omawianym okresie KOS wydała 800 rb – na pomoc sierotom (400 rb), półsierotom (200 rb) oraz najbiedniejszym (200 rb). Najbardziej potrzebujący otrzymali również „dwie pary bielizny oraz parę bucików”¹⁶⁶. Była to kwota bardzo mała, ale w ówczesnych warunkach społecznych Zarząd Rejonu Stalinowskiego nie mógł przekazać więcej pieniędzy, gdyż nimi nie dysponował.

Od kwietnia 1946 r. widać było coraz mniejszą aktywność działaczy na polu opieki społecznej, w związku z wyjazdem znacznej ich części do Polski. Na posiedzeniu Zarządu 23 kwietnia zaproponowano więc, aby do jego składu doszły nowe osoby, co miało zagwarantować ciągłość działań¹⁶⁷. W związku z tym 8 maja dołączyli Zofia Solska, Stefania Bogunowicz oraz Nina Zafran¹⁶⁸. Pierwsze posiedzenie KOS w nowym składzie miało się odbyć 11 maja 1946 r.

* * *

Sekcja Kulturalno-Oświatowa odpowiedzialna była również za prowadzenie kółek (tab. 37). Do 15 lutego odbyło się sześć prób chóru (średnio obecnych 20 osób), pięć lekcji języka angielskiego (16 osób) oraz siedem lekcji niemieckiego (12 osób).

Ogółem od 1 stycznia do 15 lutego 1946 r. w rejonie stalinowskim odbyło się sześć posiedzeń sekcji samochodowej, pięć – sekcji zjednoczonych pracowników pocztowych i urzędników, cztery – sekcji drukarzy, litografów i pokrewnych zawodów, dwa – sekcji kulturalno-oświatowej oraz jedno zebranie ogólne Zarządu Rejonu¹⁶⁹.

¹⁶⁶ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za styczeń i połowę lutego 1946 r., k. 3–4.

¹⁶⁷ *Ibidem*, Protokół z posiedzenia Zarządu Rejonu Stalinowskiego ZPP z 23 IV 1946 r., k. 12.

¹⁶⁸ *Ibidem*, Protokół KOS rejonu stalinowskiego i czerwonarmiejskiego ZPP z 8 V 1946 r., k. 38.

¹⁶⁹ *Ibidem*, sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie od 1 I do 31 III 1946 r., k. 59; sygn. 1307, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za styczeń i połowę lutego 1946 r., k. 2.

Tab. 37. Sekcje i kółka Zarządu Rejonu Stalinowskiego ZPP (1946 r.)

Nazwa sekcji	Liczba członków
Sekcja Samochodowa	100
Sekcja Zjednoczonych Urzędników Państwowych, Samorządowych i Prywatnych oraz Pracowników Poczтовых	85
Sekcja Drukarzy, Litografów i Pokrewnych Zawodów	30
Sekcja Kulturalno – Oświatowa	7
Sekcja Imprezowa	15
Sekcja Opieki Społecznej	15
Nazwa kółka	Liczba uczestników
Kółko chórálne	26
Kółko języka angielskiego	18
Kółko języka niemieckiego	12
Kółko nauki gry na fortepianie	10

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1307, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP za styczeń i połowę lutego 1946 r., k.1.

25 stycznia 1946 r. odbyło się zebranie sekcji urzędniczej i pocztowej, w celu ich scalenia. Oficjalna nazwa nowo utworzonej sekcji brzmiała – Sekcja Zjednoczonych Urzędników Państwowych, Samorządowych i Prywatnych oraz Pracowników Poczтовых. Na spotkaniu obecnych było 18 osób, spośród których wybrano nowy zarząd. Jego przewodniczącym został Roman Olejnik, a sekretarzem Kazimierz Krasnoruski¹⁷⁰.

* * *

Sekcja drukarzy zorganizowała w niedziele 13 oraz 20 stycznia 1946 r. zebrania ogólne pracowników poligraficznych z programem „agitacyjno–informacyjnym”. Na pierwszym obecnych było 8 osób, na drugim frekwencja wzrosła do 22 osób¹⁷¹.

30 kwietnia 1946 r. odbyło się kolejne takie spotkanie, na którym przemawiał delegat ZG ZPP – Szymon Eckstein. W związku z trwającym przesiedleniem nie ustalano już daty następnych zebrań, podejmując decyzję, że będą one zwoływane „doraźnie”¹⁷².

Podobnie jak w pozostałych rejonach Lwowa, zachowany materiał źródłowy nie pozwala nam przedstawić działalności Zarządu Rejonu Stalinowskiego w maju i czerwcu 1946 r.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² *Ibidem*, sygn. 1307, Protokół Zarządu Rejonu Stalinowskiego z 23 IV 1946 r., k. 12–13.

7.5 Zarząd Rejonowy w Borysławiu

Borysław położony około 5 km na południowy zachód od Drohobycza, był od połowy XIX wieku bardzo ważnym ośrodkiem wydobywania ropy, gazu ziemnego i ozokerytu. Miasto było znakomitą przykładem wieloetniczności – obok ludności polskiej i ukraińskiej funkcjonowali w nim także Żydzi, Niemcy i Cyganie¹⁷³. Ludzie, którzy wychowali się w nim wspominają, że „całe życie kręciło się wokół nafty”¹⁷⁴.

Kwestia zorganizowania ZPP w Borysławiu po raz pierwszy została poruszona na posiedzeniu Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu 7 kwietnia 1945 r.. Omówiono wówczas wstępny plan podziału pracy, aby jak najlepiej przygotować „mieszkańców miasta do zwołania wiecu”¹⁷⁵. Do Borysławia miało udać się kilku członków Zarządu oraz Albin Donat z Lwowa¹⁷⁶.

Jednak przez kolejne miesiące sprawa Borysławia nie posunęła się naprzód. W protokole nr 14 z posiedzenia Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 7 maja 1945 r. możemy znaleźć jedynie enigmatyczny zapis o odbytej w mieście konferencji z doktorem Chorlichem (?)¹⁷⁷. O jej przebiegu nie mamy w zachowanych dokumentach żadnych informacji. Możemy jednak wnioskować, że nie zainteresowała ona miejscowej ludności. Sprawa zorganizowania ZPP na terenie Borysławia została najwyraźniej „zawieszona” i zastąpiona pomysłem stworzenia organizacji w pobliskim Samborze, gdzie Zarząd Miejski ZPP udało się powołać na początku czerwca 1945 r.¹⁷⁸

¹⁷³ Więcej o mieście: S. S. Niciej, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, tom I, Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Brzeżany, Borysław, Opole 2012, s. 199–210.

¹⁷⁴ Do rozwijającego się Borysławia po 1918 r. napłynęła wielotysięczna rzesza ludzi poszukujących pracy – „różnorodni przybysze, uczciwi pionierzy przemysłu naftowego w Polsce i międzynarodowi aferzyści, osoby zainteresowane planową eksploatacją i przetwórstwem surowców mineralnych na produkty pochodne i osobnicy zainteresowani jak najszybszym wzbogaceniem się przy minimalnych nakładach inwestycyjnych i rabunkowej polityce eksploatacyjnej”. Według relacji ludzi związanych z Borysławiem, dla miasta charakterystyczne były dwie kwestie. Po pierwsze uderzający brud. „Brdne są domy, szyby, budynki administracyjne, sklepy, pojazdy, mieszkańcy, straszliwie brudne są ulice, na przemian tworzące po deszczu wielkie rozlewiska z pływającymi po wierzchu bajorkami ropy naftowej lub w dni pogodne tonące w tumanach kurzu osiadającego gęstą warstwą na przechodniach”. Po drugie – doznania węchowe. „W nozdrza uderza zapach ropy naftowej. Ostry i mdły, drażniący błony śluzowe, przenikający do oczu, płuc, do przewodu pokarmowego. Przez pierwsze dni działa on przygnębiająco, odbiera apetyt, powoduje bezsenność. Potem stopniowo organizm przyzwyczaja się, a po dłuższym pobycie wszelkie uprzednie przykre wrażenia i reakcje zupełnie znikają”; R. Czernecki, *Z Krzemieńca, Borysławia...*, Warszawa 1998, s. 80; S. Weiss, *Ziemia i Chmury. Z Szewachem Weisseem rozmawia Joanna Swędowska*, Sejny 2002, s. 20.

¹⁷⁵ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1283, Protokół nr 7 Zarządu Obwodowego w Drohobyczu z 7 IV 1945 r., s. 4; R. K. Nowak, *Działalność ogniw Związku Patriotów Polskich w Drohobyczu i Borysławiu w latach 1945–1946*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, 2010, nr 7, s. 3–16.

¹⁷⁶ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 86, Sprawozdanie ppor. Łuczenki z podróży do Drohobycza od 5 III do 9 IV 1945 r., k. 47.

¹⁷⁷ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 14 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 7 V 1945 r., s. 10.

¹⁷⁸ *Ibidem*, Protokół nr 18 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 4 VI 1945 r., s. 15; Protokół nr 19 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 9 IV 1945 r., s. 16; Protokół nr 55 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 20 V 1946 r., s. 93.

Wykorzystane materiały źródłowe nie ujawniają, co ostatecznie skłoniło drohobyckich działaczy do powołania borysławskiego oddziału. Informują jedynie, że 3 sierpnia 1945 r. w obecności delegata z Moskwy i przedstawicieli Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu (Anna Laufersweiller, Daniel Tannenbaum) omówiono kwestię zorganizowania w mieście Zarządu. Dwa dni później (5 sierpnia) odbyła się tam konferencja, podczas której utworzono Zarząd Miejski i KOS. Referaty wygłosili: A. Laufersweiller, S. Tannenbaum oraz Bolesław Lachowicz. Przewodniczącym Zarządu został Jan Paweł Szczepanik, a jego zastępcą Józef Mikosz. Wybrano także dwóch członków oraz sekretarza odpowiedzialnego. W skład KOS weszło czterech członków (Andrzej Braja, Józef Brajer, Zygmunt Weing, Władysława Kośmider) oraz przewodniczący – Jan Kolnicki¹⁷⁹.

Dla okresu od powołania Zarządu ZPP w Borysławiu, do końca października 1945 r. nie zachowały się żadne materiały o jego pracy („zaginięcie ksiąg związkowych”)¹⁸⁰. Jedynie w protokole nr 30 z posiedzenia Zarządu Obwodowego w Drohobyczu odnotowano 18 września, że „działalność w Borysławiu uległa załamaniu się z powodu małego zainteresowania sprawami Związku jej dotychczasowego przewodniczącego i wyjazdu innych pracowników”. Postanowiono więc usunąć J. Szczepanika z Zarządu, a jego obowiązki powierzyć dotychczasowemu zastępcy. Miał on w jak najkrótszym czasie zreorganizować Związek, wprowadzić do niego ludzi bardziej aktywnych i niepracujących zawodowo¹⁸¹.

Jak się szybko okazało, nie było to dobre posunięcie. Przeprowadzona miesiąc później, przez zastępcę przewodniczącego ZPP w Drohobyczu, „inspekcja” wykazała, że w Borysławiu „działalność uległa znacznemu zahamowaniu z powodu wyjazdu do Polski prawie wszystkich członków tamtejszego zarządu”. W takich okolicznościach na stanowisko przewodniczącego powrócił J. Szczepanik. Wyznaczono także „osoby odpowiedzialne”, aby taka sytuacja nie miała już nigdy miejsca. Postanowiono również przyznawać co miesiąc członkom Zarządu kwotę 1000 rubli na cele organizacyjne¹⁸².

Otrzymywane pieniądze z pewnością pomogły działaczom uruchomić nowy lokal ZPP w Borysławiu. Budynek, usytuowany przy ulicy Kościuszki nr 159, został otwarty 29 października 1945 r. o godz. 10:00. Jego wyposażenie było dość skromne – biurko, dwa krzesła, ławka oraz biblioteczka składająca się z 150 różnych książek. Działacze mieli

¹⁷⁹ *Ibidem*, Sprawozdanie z pracy organizacyjnej w dniach 1–6 VIII 1945 r., s. 24; Protokół nr 36 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 26 XI 1945 r., s. 41–42;

¹⁸⁰ *Ibidem*, sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 6 XI 1945 r., s. 3; sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 23; BAM, rkps. 3511-1, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 6 XI 1945 r., k. 8.

¹⁸¹ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1283, Protokół nr 30 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 18 IX 1945 r., s. 30; Protokół nr 39 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 6 XI 1945 r., s. 33.

¹⁸² *Ibidem*, Protokół nr 39 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 6 XI 1945 r., s. 33.

pracować od godziny 9:00 do 17:00 tak, by łatwiej nawiązać kontakt z polską ludnością, przyjmować nowych członków, udzielać zapomóg, informacji oraz porad w wszelkich sprawach¹⁸³.

6 listopada 1945 r. o godz. 10:00 w sali Domu Kultury odbyło się posiedzenie członków, na którym – za zgodą Obwodowego Zarządu ZPP w Drohobyczu i przewodniczącego Oddziału ZPP w Borysławiu J. Szczepanika, przydzielono poszczególnym osobom stanowiska. Sekretarzem odpowiedzialnym za miasto został Jan Miś, kierownikiem referatu propagandowo-organizacyjnego – Julian Juraszczyk, zaś za procedury i pomoc w sprawach związkowych odpowiadał Piotr Liszka. Wszyscy otrzymywać mieli pensję od 15 października, kiedy to rozpoczęła się „praca organizacyjna Związku”¹⁸⁴.

Członkowie Zarządu, przed przystąpieniem do pracy, postanowili odpowiedzieć sobie na zasadnicze pytanie: „Co zrobiono, a co ma być zrobione?”¹⁸⁵. W tym celu 11 listopada zwołano zebranie informacyjne, na którym sekretarz J. Miś wygłosił przemówienie w sprawach organizacyjnych. 15 listopada do Borysławia przyjechali: płk. Włodzimierz Sokorski, Zofia Biller oraz Szymon Eckstein, którzy poruszyli tematykę „odbudowy kraju (...), bogactw ziem zachodnich i nowych granic”¹⁸⁶.

Do końca miesiąca odbyły się jeszcze dwa zebrania członków (16 i 21 listopada), na których szczegółowo omówiono podział pracy¹⁸⁷. Ponadto 27 listopada odbył się odczyt o sprawach gospodarczych, współpracy z ZSRR oraz korzyściach jakie niesie dla Polski zawarcie układów handlowych¹⁸⁸.

10 grudnia 1945 r. na posiedzeniu Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu Piotr Liszka podsumował miesięczną pracę Związku w Borysławiu. Wypadło to nadzwyczaj dobrze – 70 nowych osób złożyło deklaracje członkowskie (do ZPP do dnia sprawozdania należało 190 osób), odbyły się dwa zebrania członków, jedno aktywu, dwa posiedzenia grup, dwa Zarządu, trzy „przeglądy pracy” oraz cztery spotkania, na których wygłaszano referaty

¹⁸³ *Ibidem*, sygn. 1284, Dotychczasowe działania ZPP w Borysławiu (1945 r.), s. 2; BAM, rkps. 3511-1, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 6 XI 1945 r., k. 8–9.

¹⁸⁴ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 6 XI 1945 r., s. 3; sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 23; BAM, rkps. 3511-1, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 6 XI 1945 r., k. 9.

¹⁸⁵ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 21 XI 1945 r., s. 7; Protokół zebrania członków ZPP w Borysławiu z 11 XI 1945 r., k. 18;

¹⁸⁶ *Ibidem*, sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 23; sygn. 1284, Protokół zebrania członków ZPP w Borysławiu z 15 XI 1945 r., k. 19.

¹⁸⁷ BAM, rkps. 3511-1, Program pracy Zarządu Obwodowego ZPP na listopad i grudzień 1945 r., k. 6; Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 16 XI 1945 r., k. 10; AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 11 XI 1945 r., s. 18; Protokół zebrania członków ZPP z 16 XI 1945 r., k. 20–21; sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 23.

¹⁸⁸ BAM, rkps. 3511-1, Protokół Zarządu Rejonowego w Borysławiu z 27 XI 1945 r., k. 10–11.

organizacyjne (większości nie odnotowano w sporządzanych przez borysławskich działaczy dokumentach)¹⁸⁹.

Dobłą ocenę wystawił Borysławowi również ZG – „Ludność (...) odnosiła się początkowo do Związku z apatią, związaną z nieznanymi celami i zadaniami ZPP. Poprzedni Zarząd nie umiał podejść do ludności, a ograniczył się tylko do pracy biurowej. Dopiero zreorganizowany Zarząd potrafił stać się masową organizacją, zaspokajając codzienne potrzeby pracujących tak kulturalne, jak i życiowe. Dzięki systematycznej pracy, wygłaszaniu referatów, zaznajomieniu ludności z celami i działalnością ZPP liczba członków rosła (...). Zwracający się obecnie do Zarządu dziesiątki ludzi w różnych sprawach, przychodzą z ufnością, bo wszystkie sprawy stawiane przez ludzi Zarząd załatwia”¹⁹⁰.

Ponadto uruchomiono Komitet Opieki Społecznej (KOS), który przyznał potrzebującym, do tego czasu, 1300 rubli zapomóg na podstawie indywidualnych próśb¹⁹¹. Borysławski KOS opieką obejmował, od 19 listopada 1945 roku, ludność wiejską z Podhorców, Podkwi oraz Ichnic¹⁹².

Tab. 38. Finanse KOS w Borysławiu (styczeń–marzec 1946 r.)

Okres	Przychody	Rozchody	Saldo
Styczeń	2420,50 rb	1954 rb	466,50 rb
Luty	2285,50 rb	1400 rb	883,50 rb
Marzec	6189 rb	4332 rb	1857 rb

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 24–25; sygn. 1284, Protokół nr 1 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 9 I 1946 r., k. 40; Protokół nr 2 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 16 I 1946 r., k. 40–41; Protokół nr 3 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 23 I 1946 r., k. 41; Protokół nr 4 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 15 II 1946 r., k. 42–43; Protokół KOS w Borysławiu z 24 II 1946 r., k. 44; Protokół nr 5 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 22 II 1946 r., k. 45; Protokół nr 6 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 27 II 1946 r., k. 45–46; Protokół nr 7 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 5 III 1946 r., k. 46–48; Protokół nr 8 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 6 III 1946 r., k. 48–49; Protokół nr 9 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 20 III 1946 r., k. 49–52; Protokół nr 10 Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 27 III 1946 r., k. 53–55.

KOS urządził „gwiazdkę” dla dzieci, z której skorzystało 110 uczniów borysławskich szkół. Ponadto w Szkole nr 4 aktywiści ZPP (przebrani za „Dziadka Mroza”) podczas uroczystej akademii przekazali 25 podarków (12 dla dzieci z rodzin wojskowych i 13 dla sierot), które składały się z „10 dkg bułki, jednego jabłka, 10 dkg cukierków i 10 dkg

¹⁸⁹ AAN, ZPP w ZSRR sygn. 1283, Protokół nr 37 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 10 XII 1945 r., s. 46.

¹⁹⁰ *Ibidem*, sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 25.

¹⁹¹ *Ibidem*, sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 29 XI 1945 r., s. 9; Prośba o zapomogę Feliksy Kogut, żony oficera polskiego z 12 XI 1945 r., k. 76; Prośba o zapomogę Teodora Podkomorskiego z 12 XI 1945 r., k. 78.

¹⁹² Pomoc ludziom z okolic Stryja i Sambora udzielał KOS w Drohobyczu; *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 41 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 19 XI 1945 r., s. 37.

keksów”¹⁹³. Pomocy w tej placówce wymagało jednak zdecydowanie więcej dzieci – 40% z 240 uczniów nie miało nawet butów, aby pójść do szkoły.

KOS ponadto zajął się rodzinami wojskowymi. Pomoc otrzymali m.in.: dwójka dzieci oficera Świderskiego, żona i dzieci podoficera Winnickiego, anonimowa sierota, której rodziców zamordowali banderowcy, 12-letni chłopak Cybuch, 13-letnia sierota wychowywana przez Adolfa Zarzyckiego.

W takich okolicznościach ZPP mógł pomyśleć także o integracji środowiska polskiego. 8 grudnia 1945 r. działacze zorganizowali wieczór poświęcony 115. rocznicy wybuchu powstania listopadowego. Uroczystość, stojąca „na wysokim poziomie”, składała się z trzech części: referatu, filmu oraz zabawy tanecznej. Całkowity dochód – 106 rb – został przekazany na opiekę społeczną¹⁹⁴.

Ważną decyzją działaczy ZPP było zarządzenie wstępnych prac organizacyjnych, w celu wysłania wiosennych transportów do Polski¹⁹⁵. Postanowiono oddelegować specjalną komisję, której zadaniem byłoby wyszukanie, dla wyjeżdżających z Borysławia do kraju robotników, pracy i mieszkań¹⁹⁶. Miała się ona składać z 2–4 członków, wybranych najpóźniej do 15 grudnia. Dotrzymanie tego terminu, choć potwierdzone wzmiankami w protokołach Zarządu Obwodowego w Drohobyczu, wydaje się jednak mało prawdopodobne („na konferencji wybrano 5 kandydatów, pierwsze zebranie dla nich w sobotę”¹⁹⁷; „W sobotę odbyła się konferencja na której zatwierdzono 5 kandydatów na wyjazd do Polski, ponadto dwa posiedzenia miejskiego zarządu i jeden KOS-u”)¹⁹⁸.

Borysławskie protokoły z początku grudnia 1945 r. wspominają co prawda o „planowanym na 12 grudnia zwołaniu aktywistów i członków w celu przygotowania do wyboru delegatów do Polski”¹⁹⁹, ale nigdzie nie potwierdzają, że takie spotkanie się odbyło. Dowodem na to, że nie miało ono miejsca, może być protokół zebrania w sylwestra 1945 r., na którym działacze ZPP dopiero ogłosili „instrukcję, jak wybierać kandydatów na wyjazd do Polski” z dopiskiem, że należy to uczynić do 10 stycznia 1946 r.²⁰⁰

¹⁹³ *Ibidem*, sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 28

¹⁹⁴ *Ibidem*, sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 21 XI 1945 r., s. 7–8; Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z dnia 21 XII 1945 r., s. 13–14.

¹⁹⁵ *Ibidem*, sygn. 1284, Protokół z zebrania członków ZPP w Borysławiu z 27 XI 1945 r., s. 22; R. K. Nowak, *Przesiedlenie ludności w świetle dokumentów Rejonowego Pełnomocnika Rządu RP. ds. Ewakuacji Ludności Polskiej z USRR w Drohobyczu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej”, 2011, nr 9, s. 3–13.

¹⁹⁶ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 18 XI 1945 r., s. 5.

¹⁹⁷ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 38 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 17 XII 1945 r., s. 48.

¹⁹⁸ *Ibidem*, Protokół nr 39 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 24 XII 1945 r., s. 52.

¹⁹⁹ *Ibidem*, sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 7 XII 1945 r., s. 12.

²⁰⁰ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 31 XII 1945 r., s. 14.

Jednak zebranie członków, sympatyków i aktywu ZPP w tej sprawie odbyło się dwa dni po tym terminie – w sobotę, 12 stycznia 1946 r. Ludzie, zgromadzeni w sali klubowej wysłuchali referatu Piotra Liszki „Nowe oblicze Polski – perspektywy dla młodych w Polsce”. Usłyszeli w nim ponownie, że, jadąc do kraju, muszą „być przygotowani do pracy na terenie Polski”, wobec czego należy w najbliższym czasie wysłać delegatów, którzy przygotowaliby „teren do pracy wszystkim wyjeżdżającym”²⁰¹. W niedzielę, na zebraniu ogólnym udało się wyłonić 3 osoby do wyjazdu do Polski, których nazwisk początkowo nie odnotowano²⁰². Zapisano je dopiero, w „Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r.” sporządzonym w lutym 1946 r.²⁰³

Wszystkie te działania źle świadczą o dyscyplinie organizacyjnej. Ostatecznie do końca stycznia 1946 r., udało się wybrać pełnomocników wszystkich grup zawodowych (tab.)

Tab. 39. Pełnomocnicy grup zawodowych ZPP w Borysławiu (1946)

Grupa zawodowa	Pełnomocnicy / Zebrana kwota pieniędzy na wyjazd do Polski
Metalowcy	Emil Ważny, Samuel Weingarten, Stefan Michałowski (114 rb)
Naftowcy	Michał Bendrowski, Jan Szczepański, Maciej Przybyła, Władysław Cudziak (87 rb)
Ukrgaz	Stefan Rzońca, Franciszek Magierski, Michał Mackorski, Ryszard Kosiba (426 rb)
Zakłady Wodne i Elektryczne	Samuel Fink, Bronisław Kafel (275 rb)
IV Przemysł	Stefan Bejba, Maciej Przybyło (114 rb)
VIII Przemysł	Tomasz Majka, Kazimierz Jabłecki, Tadeusz Wachowicz, Andrzej Piróg (930 rb)
IX Przemysł	Henryk Jurasz, Edward Węgrzynowski (190 rb)

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 24; sygn. 1284, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 21 XI 1945 r., s. 7–8; Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 7 XII 1945 r., s. 11–12; Protokół komisji grup zawodowych w Borysławiu z 23 XI 1945 r., k. 25–26; Protokół zebrania aktywu VII Przemysłu z 23 XI 1945 r., k. 27–28; Protokół zebrania aktywu IX Przemysłu z 24 XI 1945 r., k. 29–31; Protokół zebrania aktywu Ukrgazu 29 XI 1945 r., k. 32–33; Protokół zebrania aktywu IV Przemysłu z 30 XI 1945 r., k. 34; Protokół zebrania aktywu Zakładów Wodnych i Elektrycznych z 2 XII 1945 r., k. 35; BAM, rkps. 3511-1, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu z 21 XI 1945 r., k. 15–16.

²⁰¹ *Ibidem*, Protokół nr 1 z zebrania członków, sympatyków i aktywu ZPP w Borysławiu z 12 I 1946 r., s. 67.

²⁰² *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 42 Zarządu ZPP w Drohobyczu z 17 I 1946 r., s. 64.

²⁰³ Delegatami z Borysławia zostali: Henryk Jurasz (w pierwszym głosowaniu – 37 głosów, w drugim – 38), Andrzej Braja (34, 36), Ogrodowicz (26, 31). W wyborach brali udział również: Grabowski (28, 20), Bronisław Kafel (20, 22) oraz Skrzężyna (w drugim głosowaniu – 30); *Ibidem*, sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 24–25.

Na początku listopada 1945 r. liczba członków ZPP w Borysławiu wynosiła zaledwie 24 osoby, do końca roku wzrosła do 330²⁰⁴. Dla porównania na koniec 1945 r. Zarząd Obwodowy w Drohobyczu zrzeszał 167 członków²⁰⁵.

ZPP zaapelował na zebraniu do wszystkich nie pracujących (z różnych powodów) Polaków, aby pomyśleli o wyjeździe do kraju w najbliższym czasie, tak aby odciążyć wiosenne transporty. Jednocześnie ostrzegł, że bezrobotni, którzy nie zdecydują się na wyjazd w okresie zimowym, „mogą narazić się na nieprzyjemności ze strony władz”. Groziło im „opuszczenie miasta Borysławia na odległość 25 km”²⁰⁶.

Członkowie Zarządu przypominali zebranych, że należy bardzo pilnować swoich kart ewakuacyjnych, bowiem ich zgubienie mogło spowodować „utrata prawa wyjazdu w przypadku nieotrzymania duplikatu”. Informowali, że przed opuszczeniem terytorium USRR należy oddać nieuszkodzony budynek. Zwrócili się także z prośbą do wszystkich zdrowych osób, aby te ofiarowały „swoje materace i kanapy na rzecz ZPP, gdzie potrzebne są na wyposażenie, przyjeżdżającym z Rosji, w domu noclegowym”²⁰⁷.

Koniec 1945 r. nie był pomyślny dla borysławskich działaczy ZPP. Wyraźnie zaniedbali pracę w wielu dziedzinach. W sprawozdaniach podkreślali m.in., że „biblioteka nadal nie została uruchomiona ze względu na nieuporządkowane książki”, a „kuchnia nie funkcjonuje”²⁰⁸.

Czym mogły być spowodowane te uchybienia? Z pewnością jedną z przyczyn było nienależyte wykonywanie obowiązków przez działaczy ZPP. Przykładem może być sekretarz odpowiedzialny za miasto – Jan Miś, który został dyscyplinarnie zwolniony ze stanowiska uchwałą Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 2 stycznia 1946 r.²⁰⁹

Sprawy Związku w Borysławiu zostały poruszone na początku stycznia 1946 r. na posiedzeniu Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu, w którym udział wzięła Zofia Biller. Delegatka ZG ZPP poradziła, aby jak najszybciej „do pracy wciągnąć kogoś z inteligencji”.

²⁰⁴ *Ibidem*, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 IV do 31 XII 1945 r., k. 44; sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Borysławiu od 8 VIII do 31 XII 1945 r., k. 23; sygn. 1283, Protokół nr 37 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 10 XII 1945 r., s. 46.

²⁰⁵ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 40 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu (koniec 1945 r.), s. 56; Protokół nr 44 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 16 XI 1945 r., s. 35–36; sygn. 2307, List S. Eksteina do Kojfmana z 2 I 1946 r., k. 58–58a; sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 IV do 31 XII 1945 r., k. 45.

²⁰⁶ *Ibidem*, sygn. 1284, Protokół z zebrania członków, sympatyków i aktywu ZPP w Borysławiu z 12 I 1946 r., s. 67.

²⁰⁷ *Ibidem*, s. 68.

²⁰⁸ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 41 Zarządu Obwodowego w Drohobyczu z 7 I 1946 r., s. 59.

²⁰⁹ *Ibidem*, Wypis z uchwały Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 2 I 1946 r., k. 50.

Zaproponowała również stworzenie sekcji dla Młodego ZPP, bowiem doszły do niej informacje, że w mieście kilka dni wcześniej odbyło się zebranie młodych, w którym udział wzięło ok. 100 osób. W jej opinii, z odpowiednim referatem do młodzieży powinien wystąpić doświadczony członek ZPP z Drohobycza²¹⁰.

Jak się wkrótce okazało, problemy ZPP nie dotyczyły tylko Borysławia, lecz całej tzw. Zachodniej Ukrainy. ZG ZPP wielokrotnie wskazywał na niedostatki działalności oraz na potrzebę stosowania nowych form – bardziej adekwatnych do ówczesnej specyfiki terenu. Z myślą o tych sprawach w dniach 27 stycznia–2 lutego 1946 r., odbyła się w Moskwie konferencja z udziałem przedstawicieli zarządów obwodowych ZPP z terenów tzw. Zachodniej Ukrainy i Litwy. Dokonano na niej oceny dotychczasowej działalności. W uchwale pokonferencyjnej znalazł się także zapis o Borysławiu. Możemy tam przeczytać, że „pozytywne wyniki pracy kulturalno-oświatowej osiągnęły obwody borysławski i czortkowski”²¹¹. Pochwała dla lokalnych działaczy ZPP wydaje się być zasłużona, bowiem od początku stycznia 1946 r. powrócili oni do systematycznej pracy.

W mieściesprawnie szła zbiórka książek dla biblioteki – zebrano ponad 2800 egzemplarzy. W pierwszym tygodniu stycznia udzielono trzy zapomogi po 150 rubli, po jednej po 60, 50 i 10 rubli. Zakupiono także podarki dla 25 dzieci za kwotę 982 rubli²¹². W sumie od początku działalności borysławski KOS udzielił ponad 50 różnych zapomóg (m.in. 150 rubli na pogrzeb), zbierał i rozdawał żywność potrzebującym, opiekował się dziećmi (u części z nich w metryczce widniał zapis „tata – ofiara po banderowcach”)²¹³. 13 stycznia 1946 r., rozpoczęto także wydawanie obiadów dla powracających z głębi ZSRR repatriantów oraz dla biednej miejscowej ludności. Pracą w kuchni zajęły się żony lokalnych działaczy ZPP²¹⁴.

17 lutego 1946 r. działacze z Borysławia omówili wyniki konferencji ZPP w Moskwie. Odczytali też referat o aktualnej sytuacji w Polsce, gdzie „w związku ze zbliżającymi się wyborami do Sejmu nawiązano szereg rozmów na temat stworzenia

²¹⁰ *Ibidem*, Protokół nr 40 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu (bez daty, 1946 r.), s. 55.

²¹¹ *Ibidem*, sygn. 141, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 12; sygn. 1306, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 1; sygn. 86, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 13; sygn. 1358, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 88.

²¹² *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 40 Zarządu ZPP w Drohobyczu (bez daty, 1946 r.), s. 56.

²¹³ *Ibidem*, Protokół nr 41 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 7 I 1946 r., s. 61.

²¹⁴ *Ibidem*, Protokół nr 42 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 17 I 1946 r., s. 64.

bloku”²¹⁵. Zgodnie z ustaleniami moskiewskiej konferencji, Zarząd Obwodowy w Drohobyczu przekazał do miasta rezolucję aby „zwiększyć współpracę z PUR i zająć się organizacją wyjazdów”²¹⁶.

W marcu 1946 r. borysławski KOS przekazał potrzebującym około 8000 rb. Skorzystało z nich 75 mieszkańców, oraz ludzie wsiadający do transportów. Działacze podkreślili jednakże, że z powodu „*wyjazdu ludności do kraju datki na KOS wyraźnie zmalały*”²¹⁷. Ponadto pomoc od Zarządu Rejonowego otrzymało 48 osób (m.in. 3 kg kielbasy oraz różne „dary w naturze” od aktywisty Woźnego)²¹⁸.

7.6 Zarząd Rejonowy w Samborze

Sambor położony nad wodami Dniestru i Strwiąża, był ważnym ośrodkiem miejskim od czasów średniowiecza²¹⁹. Od listopada 1944 r. działało tu Rejonowe Pełnomocnictwo ds. Ewakuacji Ludności. Pracujące w nim osoby w większości stały się później członkami ZPP²²⁰.

4 czerwca 1945 r. na posiedzeniu Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu podjęto decyzję o wydelegowaniu do Sambora kilku aktywistów (Anna Laufersweiller, Bolesław Lachowicz, Zofia Zakrzewska) celem zorganizowania tam rejonowego zarządu²²¹.

Dzień później, 5 czerwca, w sali Teatru Miejskiego odbyło się zebranie mieszkańców, delegatów ZPP oraz przedstawicieli władz radzieckich. Po wyborze prezydium B. Lachowicz wygłosił referat na temat „prac i konieczności założenia ZPP w Samborze na prawach rejonowego zarządu ZPP”. Podkreślał, że „o konieczności istnienia placówki, któryby się opiekowała potrzebami miejscowej ludności polskiej, świadczy fakt, że delegacja Zarządu Obwodowego ZPP, zapotrzebowując prace koła podczas urzędowania w Komisji Przesiedleńczej w Samborze była oblegana przez dwa dni od rana do wieczora (...). Bez

²¹⁵ *Ibidem*, sygn. 1284, Protokół nr 2 z zebrania członków, sympatyków i aktywu ZPP w Borysławiu z 17 II 1946 r., s. 71.

²¹⁶ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 43 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 18 II 1946 r., s. 65.

²¹⁷ *Ibidem*, Protokół nr 47 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 18 III 1946 r., s. 77; Protokół nr 48 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 25 III 1946 r., s. 81.

²¹⁸ *Ibidem*, Protokół nr 49 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 1 IV 1946 r., s. 82

²¹⁹ Więcej o mieście: W. Korzym, *600 lat Królewskiego Wolnego Miasta Sambora*, [w:] *Lwów i Lwowianie. Pamiątniki – Wspomnienia – Relacje*, cz. 1, oprac. J. Kowalczyk, Kraków 2011, s. 57–60; J. K. Ostrowski, *Kresy bliskie i dalekie*, Kraków 1998, s. 111–116.

²²⁰ AAN, zespół akt: Rejonowi Pełnomocnicy Rządu RP do Spraw Ewakuacji Ludności Polskiej z Ukraińskiej SRR 1944–1946 (dalej: Rejonowi Pełnomocnicy), Rejonowy Pełnomocnik w Samborze (dalej: Sambor), sygn. 3, Pismo Rejonowego Pełnomocnika w Samborze Jana Zielińskiego do dyrekcji Miejskiej Elektrowni w Samborze z 28 II 1945 r., k. 46.

²²¹ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1283, Protokół nr 18 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 4 VI 1945 r., s. 15; Protokół nr 55 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 20 V 1945 r., k. 93. sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 11 VIII do 31 X 1945 r., k. 30; BAM, rkps. 3511-1, Informacje o pracy drohobyckiego Zarządu Obwodowego ZPP przedstawione przez Z. Billera (bez daty), k. 1.

chwili wytchnienia załatwiano setki spraw. Dalszą pracę zapoczątkowaną przez delegację przyjął na siebie prezes i zastępca, którzy w przeciągu 2 miesięcy załatwili zgoda 200 spraw. Nie było dnia, aby Zarząd nie przyjął po kilkanaście osób”²²².

Na wniosek Sawczenki (!) prezesem Zarządu wybrano jednogłośnie Rudolfa Dymka zamieszkałego przy ulicy Sobińskiego²²³. Członkami zostali rolnicy z przedmieścia Sambora – Józef Dolhania i Wojciech Mitka. Do Zarządu dokooptowano również, jako zastępcę przewodniczącego, zastępcę Rejonowego Pełnomocnika ds. Ewakuacji – Brunona Prugara. Po odśpiewaniu „Roty” spotkanie zakończono²²⁴.

Dzień później, 6 czerwca, odbył się kolejny wiec, który, według aktywistów, zgromadził „tak znaczną ilość uczestników, że sala tamtejszego Sokoła nie mogła pomieścić wszystkich obywateli”. 7 czerwca „ta sama delegacja” odbyła „konferencję z okoliczną ludnością wiejską dla zapoznania jej z pracami Związku i reformą rolną”²²⁵.

Na początku swojej działalności Zarząd postanowił przeprowadzać pogadanki „o aktualnych sprawach” wśród przesiedleńców, zwłaszcza tych zgromadzonych na rampach kolejowych. Głównym ich tematem były „sprawy propagandowe i osiedleńcze na zachodzie Polski”²²⁶. Działaczom zależało na wyjaśnieniu panujących w okolicy plotek, że „ewakuującą się ludność (...) nie doznaje żadnej opieki po przyjeździe do Polski”. Zamierzali głosić, że „rolnicy otrzymują w Polsce gospodarstwa rolne, ziemie, budynki, że na zachodzie w szerokim pasie nadgranicznym będzie organizowane osadnictwo wojskowe i kto z tych przywilejów skorzysta”²²⁷. Ponieważ frekwencja na spotkaniach była bardzo niska, Zarząd Obwodowy bardzo szybko zaniechał organizacji kolejnych zebrań.

Ogółem przez pierwsze miesiące samborscy działacze podejmowali bardzo mało inicjatyw, traktując swój udział w organizacji głównie jako szansę na szybszy wyjazd do Polski²²⁸.

Świadczy o tym chociażby sprawozdanie kasowe za okres od czerwca do sierpnia 1945 roku. Aktywiści ZPP pozyskali w czerwcu ogółem 1425 rb (1225 z dobrowolnych

²²² AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Samborze od 6 VI do 10 VIII 1945 r., k. 55.

²²³ *Ibidem*, sygn. 219, Kwestionariusz osobowy Rudolfa Dymka, k. 15; AAN, Rejonowy Pełnomocnik w Samborze, sygn. 3, Pismo Rejonowego Pełnomocnika w Samborze Jana Zielińskiego do dyrekcji Miejskiej Elektrowni z 28 II 1945 r., k. 46.

²²⁴ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Samborze od 6 VI do 10 VIII 1945 r., k. 55; sygn. 1283, Protokół nr 19 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 9 VI 1945 r., s. 16.

²²⁵ *Ibidem*, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 15 V do 10 VIII 1945 r., k. 24; sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 15 V do 10 VIII 1945 r., k. 7.

²²⁶ Tematy wygłaszanych referatów to: „Przyjaźń polsko-radziecka”, „Utworzenie Rządu Jedności Narodowej”, „Reforma rolna” oraz „Sprawy osiedleńcze na zachodnich granicach Polski”; *Ibidem*.

²²⁷ *Ibidem*, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Samborze od 6 VI do 10 VIII 1945 r., k. 55.

²²⁸ R. K. Nowak, *Działalność ogniów...*, s. 5.

datków oraz 200 jako subwencja z Zarządu Obwodowego w Drohobyczu na pomoc mieszkańcowi Diwiskowi), wydając 455 rb (50 na zakup papieru, 30 za pisanie na maszynie, 25 za książkę kasową oraz 350 w formie zapomóg dla Dziwiszka i dwóch innych osób). Nadwyżka 970 rb nie została przekazana potrzebującym, pomimo że osób wymagających wsparcia w Samborze było bardzo wiele. Podobna sytuacja wystąpiła w lipcu (przekazano na zapomogi 400 rb), kiedy nadwyżka wyniosła 715 rubli (tab. 40) ²²⁹.

Tab. 40. Sprawozdanie kasowe ZPP w Samborze (czerwiec–sierpień 1945 r.)

PRZYCHODY [rbl]		ROZCHODY [rbl]	
Dobrowolne datki (czerwiec)	1225	Wydatki kancelaryjne	105
Sprzedaż gazet (czerwiec i lipiec)	200	Zapomogi za czerwiec	150
Dotacja Zarządu Obwodowego dla Diwiszka	200	Zapomoga z dotacji Zarządu Obwodowego dla Diwiszka	200
Dobrowolne datki (lipiec)	145	Zapomogi za lipiec	400
RAZEM:	1570	RAZEM:	855
		SALDO:	715

Źródło: AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Samborze od 6 VI do 10 VIII 1945 r., k. 56.

Działacze zdawali sobie sprawę z takiej sytuacji – „wypłacane kwoty nie stoją w żadnym wypadku do istniejącej nędzy, panującej wśród (...) Polaków. Wracając kobiety formalnie nagie, ich biedę okrywa dziurawy płaszcz”²³⁰.

W czerwcu rozdano bezpłatnie dzieciom z sierocińca 76 egzemplarzy „Płomyczka”. Z otrzymanych 11 sztuk „Wolnej Polski” sprzedano jedynie 5 egz. po 2 rb, a gotówkę przekazano do Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu²³¹.

Samborską placówkę na początku sierpnia kontrolowały A. Laufersweiller oraz Z. Biller. Niestety zachowane materiały nie pozwalają nam ocenić, na ile ich poczynania były skuteczne²³².

²²⁹ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Samborze od 6 VI do 10 VIII 1945 r., k. 57.

²³⁰ *Ibidem*.

²³¹ *Ibidem*, k. 56.

²³² *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 27 z pracy organizacyjnej i propagandowej w dniach 1–6 VIII 1945 r., s. 23; Dodatek do protokołu z pracy organizacyjnej w dniach 1–6 VIII 1945 r., s. 25.

Pod koniec listopada 1945 r. podjęto decyzję, że ludność wiejska i miejska Sambora zostanie objęta opieką przez Drohobycki Zarząd Obwodowy ZPP. Osobą odpowiedzialną za to był S. Tanenbaum²³³.

Pod koniec 1945 r., kontrolująca placówkę delegatka ZG ZPP Zofia Biller, uznała, że należy przekazać rejonowi samborskiemu kwotę 1000 rubli, aby „wspomóc pracę”²³⁴. Na początku stycznia 1946 r. drohobyccy działacze ponownie postanowili skontrolować samborską placówkę²³⁵. Niestety zachowane materiały nie pokazują nam wniosków jakie wyciągnięto. Na koniec 1945 r. liczba członków ZPP w Samborze wynosiła zaledwie 69 osób²³⁶.

* * *

W rejonie Sambora w pierwszym kwartale 1946 r. nie wyjechało jeszcze 13 tys. osób, a 17 tys. w ogóle się nie zarejestrowało. Taki stan zmusił aktywistów ZPP „do podjęcia energicznych kroków na rzecz ożywienia ewakuacji”. Od 26 do 31 marca 1946 r. w mieście przebywali Anna Laufersweiller oraz Samuel Tanenbaum, którzy przeprowadzili „trzy zebrania z tamtejszą ludnością przy współudziale władz miejscowych”²³⁷. Dzięki porozlepianym w całym mieście plakatom udział w nich wzięło ok. 1500 osób. Referat „Osadnictwo na Ziemiach Zachodnich” wygłosił S. Tannebaum. Po spotkaniach omówiono „szczegółowo całe zagadnienie ewakuacji, a w ożywionej dyskusji wyjaśniono szereg aktualnych spraw”, przede wszystkim kwestię przesiedlenia oraz pomocy najbardziej potrzebującym (przez KOS)²³⁸.

W sprawozdaniu Zarządu Obwodowego w Drohobyczu możemy przeczytać, że po wysłuchaniu opinii kontrolerów, działacze ZPP zmuszeni byli „zreorganizować Zarząd Rejonowy Samborski” i przekazać mu na cele organizacyjno–propagandowe kwotę 1500 rubli (według innych źródeł 2000 rubli) z funduszy własnych²³⁹.

²³³ *Ibidem*, Protokół nr 35 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 19 XI 1945 r., s. 37.

²³⁴ *Ibidem*, Protokół nr 40 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu (bez daty, koniec 1945 r.), s. 56; sygn. 2307, List S. Eksteina do Kojfmana z 2 I 1946 r., k. 58–58a.

²³⁵ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 42 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 14 I 1946 r., s. 64.

²³⁶ *Ibidem*, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 IV do 31 XII 1945 r., k. 45.

²³⁷ *Ibidem*, sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 I do 31 III 1946 r. (maszynopis z podpisami), k. 50; Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 I do 31 III 1946 r. (maszynopis bez podpisów), k. 54; sygn. 1283, Protokół nr 48 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 25 III 1946 r., s. 81.

²³⁸ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 49 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 1 IV 1946 r., s. 82; sygn. 86; Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 I do 31 III 1946 r. (maszynopis z podpisami), k. 51; Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 I do 31 III 1946 r. (maszynopis bez podpisów), k. 55.

²³⁹ *Ibidem*, sygn. 86, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 I do 31 III 1946 r. (maszynopis z podpisami), k. 50; Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 I do 31 III 1946

Zreorganizowany po wyjeździe kilku działaczy Zarząd składał się sześciu osób: przewodniczącego – Rudolfa Dymka, jego zastępcy – Jana Kuskiewicza (z pensją 600 rubli), sekretarza – Ireny Łobas (z pensją 350 rubli) oraz członków: Antoniego Wachułka, Andrzeja Dziedzica i Błażeja Miedziaka.

28 marca 1946 r. miało miejsce pierwsze posiedzenie nowego Zarządu, podczas którego ustalono dni posiedzeń, przedstawiono sprawozdanie z pracy „za poprzedni okres” oraz plan na najbliższy miesiąc. Zajęto się również sprawą utworzenia KOS oraz współpracy z PUR²⁴⁰.

Wzmiankę o samborskiej placówce ZPP znajdziemy w piśmie miejscowego Rejonowego Pełnomocnika do Głównego Pełnomocnika w Łucku z 14 lutego 1946 r. Zapytano w nim, „czy wobec zamknięcia rejestracji zainteresowane osoby powinny rozpocząć starania na wyjazd do Polski przy pomocy ZPP w Samborze”. Odpowiedź zastępcy Głównego Pełnomocnika, kpt. Turczyna, była następująca: „(...) rejestrować jedynie rodziny wojskowych zdemobilizowanych bądź urlopowanych oraz zwolnionych z więzień (...); zebrać dane ze wszystkich rejonów o nie zarejestrowanych Polakach, za wyjątkiem wyżej wspomnianych, i przedstawić mi pełne dane o tym”²⁴¹.

Jak się wkrótce okazało, w rejonie samborskim, ze względu na źle zorganizowaną akcję „duży procent Polaków pozostał nie zarejestrowany”. W związku z tym rejon ten, jako jedyny, otrzymał zgodę na dodatkową rejestrację, która miała trwać 15 dni (od 20 kwietnia do 5 maja 1946 r.)²⁴².

W końcu kwietnia 1946 r. podczas posiedzenia Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu poruszono sprawę placówki w Samborze – „celem ustalenia różnych formalności związanych z pracą w ZPP”²⁴³.

W omawianym okresie placówka ta, według relacji „pracowała bardzo słabo. Nowo wybrany zastępca przewodniczącego, Jan Runkiewicz, zrezygnował ze swego stanowiska, sekretarka Irena Łoboz, jako zbyt młoda i niedoświadczona w pracy społecznej, nie umie robić, co do niej należy, nie wywiązuje się ze swego zadania”²⁴⁴.

r. (maszynopis bez podpisów), k. 54; sygn. 1283, Protokół nr 47 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 18 III 1946 r., s. 75; Protokół nr 49 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 1 IV 1946 r., s. 82.

²⁴⁰ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 49 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 1 IV 1946 r., s. 83.

²⁴¹ AAN, Rejonowy Pełnomocnik w Samborze, sygn. 3, Pismo Rejonowego Pełnomocnika w Samborze do Głównego Pełnomocnika w Łucku z 14 II 1946 r., k. 28.

²⁴² AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1358, Pismo zastępcy Głównego Pełnomocnika kpt. Turczyna do Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 18 IV 1946 r., k. 106.

²⁴³ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 52 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 29 IV 1946 r., k. 87.

²⁴⁴ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 55 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 20 V 1946 r., s. 92–93.

W połowie maja na kontrolę do Sambora udał się przewodniczący Z. Schneider, który miał osobiście przypilnować spraw przesiedlenia²⁴⁵. Podczas posiedzenia Zarządu Obwodowego ustalono, aby „utrzymać placówkę ZPP w Samborze jak najdłużej, z tego powodu, że jest tam wielu Polaków”²⁴⁶.

7.7 Zarząd Rejonowy w Kamionce Bużańskiej

Utworzenie ZPP w Kamionce Bużańskiej (do 1945 r. nosiła nazwę Kamionki Strumiłowej) związane będzie z podpisaną 9 września 1944 r. umową o wzajemnym przesiedleniu ludności. W październiku 1944 r. w tym mieście rozpoczął działalność Rejonowy Pełnomocnik ds. Ewakuacji Ludności Polskiej²⁴⁷. W znacznym stopniu pomogło to zorganizować struktury, które wykorzystują aktywiści ZPP. Już na początku 1945 r. Rejonowy Pełnomocnik, Edward Speidel, zwrócił się z prośbą do ZG ZPP o przesłanie do miasta materiałów propagandowych²⁴⁸. Były one wykorzystywane przy organizacji transportów przesiedleńczych. Pierwszy odszedł z miasta 12 lutego 1945 r.²⁴⁹

21 sierpnia 1945 r.²⁵⁰ doszło do walnego zebrania pracowników Rejonowego Pełnomocnika²⁵¹. Uczestniczyło w nim 8 osób: Edward Speidel, Stefan Dudde (zastępca pełnomocnika), Eugeniusz Wołoszyński (referent), Michał Wilgosiewicz (referent), Bronisław Kędzia (referent), Krystyna Falińska (księgowa), Stanisława Kowalska (statystyk) oraz Jan Czuma (statystyk)²⁵².

Spotkanie zainicjował E. Speidel, który zapoznał zebranych z działalnością Związku w głębi ZSRR. Wspominał o „doniosłości zadania i wielkim posłannictwie ZPP” oraz „usługach i pomocy, jakie ZPP oddało i oddaje Polonii w ZSRR”. Następnie omówił statut

²⁴⁵ *Ibidem*, Protokół nr 51 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 16 IV 1946 r., s. 86; Protokół nr 55 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 20 V 1946 r., s. 94; Protokół nr 56 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 27 V 1946 r., s. 96.

²⁴⁶ *Ibidem*, Protokół nr 55 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 20 V 1946 r., s. 94.

²⁴⁷ AAN, Rejonowy Pełnomocnik w Kamionce Bużańskiej, sygn. 3, Akt o zakończenia ewakuacji obywateli polskich w rejonie Kamionka Bużańska, k. 6.

²⁴⁸ *Ibidem*, sygn. 2, Pismo Rejonowego Pełnomocnika E. Speidela do ZG ZPP z 8 I 1945 r., k. 26.

²⁴⁹ *Ibidem*, sygn. 3, Pismo Rejonowego Pełnomocnika E. Speidela do Głównego Pełnomocnika w Łucku z 16 II 1945 r., k. 64–65.

²⁵⁰ Według innego dokumentu, Zarząd Rejonowy ZPP w Kamionce Bużańskiej został powołany w lipcu 1945 r.; AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1311, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 1 XII 1945 r., k. 24.

²⁵¹ *Ibidem*, sygn. 141, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 24; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za VI, VII i VIII 1945 r., k. 23; Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie od 22 IX 1944 r. do 1 I 1946 r., k. 38; Sprawozdanie z rejonów obwodu lwowskiego (rękopis, bez daty), k. 61.

²⁵² AAN, Rejonowy Pełnomocnik w Kamionce Bużańskiej, sygn. 12, Wykaz pracowników Rejonowego Pełnomocnika w Kamionce Bużańskiej na 15 I 1945 r., k. 7–8; Pismo E. Speidela do Głównego Pełnomocnika w Łucku z 21 VII 1945 r., k. 20–21; AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1311, Protokół zebrania pracowników Rejonowego Pełnomocnictwa w Kamionce Bużańskiej z 21 VIII 1945 r., k. 23.

Związku i zarządził jawne głosowanie, podczas którego „wszyscy zebrani zadeklarowali się zostać członkami ZPP”. Wybrano jednogłośnie zarząd, w skład którego weszły początkowo cztery osoby (aneks I/14). Wkrótce uzupełniono o przedstawicieli z każdego rejonu. Na koniec zebrania wszyscy obecni zapoznali się „biblioteczką” otrzymaną od Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie. E. Speidel zaapelował o zrzeszenie jak największej ilości Polaków w szeregach ZPP i o wytężoną, ofiarną pracę w nowo założonej placówce²⁵³.

W piśmie z Kamionki Bużańskiej do przewodniczącego ZPP we Lwowie (z 28 sierpnia 1945 r.) możemy przeczytać, że „sprawy organizacyjne są w toku, a placówka budzi coraz szersze zainteresowanie”. O początkowej sprawności tutejszych działaczy może świadczyć wysłanie do Lwowa czternastu gablotek z motylami i owadami – „daru miejscowego społeczeństwa”, oraz aktywne prowadzenie zbiórki książek naukowych²⁵⁴.

Pracownicy Związku stale monitorowali sytuację miejscowych Polaków, prosząc Zarząd Obwodowy we Lwowie o „jakąkolwiek pomoc dla najbiedniejszych rodzin polskich, zupełnie obrabowanych i zniszczonych przez bandy, które uciekły z wiosek i warują w Kamionce”²⁵⁵. Na podstawie zachowanych materiałów nie możemy stwierdzić, czy ją ostatecznie otrzymali.

W listopadzie 1945 r. Zarząd przeprowadzał co 14 dni „posiedzenia i zebrania członków”, podczas których poruszano „aktualne tematy dotyczące Polski i ZPP”. Równocześnie odczytywano referaty, dostarczane przez Zarząd Obwodowy we Lwowie. Do końca miesiąca złożono dwie listy składek członkowskich na łączną sumę 675 rubli, którą wpłacono do kasy Zarządu Obwodowego²⁵⁶.

Do 1 grudnia 1945 r. do ZPP w Kamionce Bużańskiej należały 23 osoby²⁵⁷. Mimo to na początku miesiąca dotychczasowa praca Zarządu uległa rozproszeniu, wskutek wyjazdu większości członków do Polski. Dość szybko zareagowali na to lwowscy aktywiści, którzy zadecydowali wysłać „do rejonu Kamionka Bużańska (...) przedstawicieli Zarządu

²⁵³ BAM, rkps. 3512, Protokół Rejonowego Pełnomocnictwa w Kamionce Bużańskiej z 21 VIII 1945 r. (maszynopis), k. 2; Protokół Rejonowego Pełnomocnictwa w Kamionce Bużańskiej z 21 VIII 1945 r. (rękopis), k. 3.

²⁵⁴ *Ibidem*, Pismo przewodniczącego Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej do Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie z 28 VIII 1945 r., k. 21; Potwierdzenie odbioru gablotek z owadami wystawione przez Zarząd Obwodowy ZPP we Lwowie z 30 VII 1945 r., k. 22.

²⁵⁵ *Ibidem*.

²⁵⁶ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 29; sygn. 1303, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 130; sygn. 1311, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 1 XII 1945 r., k. 24.

²⁵⁷ *Ibidem*, sygn. 1311, Sprawozdanie Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 1 XII 1945 r., k. 24; sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 29.

Obwodowego celem zorganizowania Zarządu Rejonowego²⁵⁸. Walne zebranie członków ZPP miało tam miejsce 15 grudnia 1945 r. Uczestniczyło w nim 14 członków oraz były Zarząd (E. Speidel i B. Kendzia – również pracownicy Rejonowego Pełnomocnictwa w Kamionce Bużańskiej, którzy z końcem roku wyjeżdżali do Polski). Zebranie zagał były przewodniczący, który „przypomniął o obowiązkach, jakie ciążyą na członkach ZPP”. Następnie stwierdził, że trzeba dokonać wyboru nowego przewodniczącego, aby Związek istniał w mieście dalej. Zaproponował na to stanowisko Januarego Wąsowicza. Jego zastępcą miał zostać Wilgasiewicz. Stanowisko skarbnika pozostało czasowo nie obsadzone²⁵⁹.

Pierwsze zachowane sprawozdanie, z 3 lutego 1946 r., informuje nas o przeprowadzeniu wyborów uzupełniających do Zarządu ZPP²⁶⁰. W obecności 27 członków nowy przewodniczący Związku, Januarey Wąsowicza, przedstawił cele, zadania i „działalność ZPP wśród Polonii Radzieckiej”. Przypomniął, jakie obowiązki „ciężą na członkach (...) i jak sumiennie i punktualnie powinni je wykonywać”. Następnie przeczytał referat o przyjaźni polsko–radzieckiej. Po nim nastąpiło „dopełnienie” Zarządu ZPP o skarbnika Jana Rączkę oraz dwóch referentów ds. propagandy: Annę Bednarską oraz Michała Ciszka. Na koniec zebrania członkowie posiadający małe dzieci otrzymali „Płomyczki”.

2 marca 1946 r. podczas walnego zebrania członków ZPP (obecnych było około 40 osób) doszło do wyboru pięcioosobowego Komitetu Opieki Społecznej²⁶¹. W jego składzie znaleźli się: Jan Harawicz (przewodniczący), Franciszka Sułła (sekretarz) oraz członkowie: Franciszek Terlecki, Anna Neugebauer, Antonina Głodzińska.

Następnie nowy przewodniczący KOS, Jan Harawicz, omówił kwestie pomocy społecznej a J. Wąsowicz cele i zadania ZPP.

²⁵⁸ *Ibidem*, sygn. 1303, Plan Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie na grudzień 1945 r., k. 104; sygn. 2307, List S. Eksteina do Kojfmana z 2 I 1946 r., k. 56a; sygn. 1304, Plan Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie na grudzień 1945 r., k. 31;

²⁵⁹ BAM, rkps. 3512, Protokół z zebrania członków Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 15 XII 1945 r. (maszynopis), k. 4; Protokół z zebrania członków Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 15 XII 1945 r. (rękopis), k. 5

²⁶⁰ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1311, Protokół z zebrania członków Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 3 II 1946 r., k. 21; sygn. 1303, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie z 19 II 1946 r., k. 61; BAM, rkps. 3512, Protokół z zebrania członków Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 3 II 1946 r., k. 6.

²⁶¹ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1311, Protokół z zebrania członków Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 2 III 1946 r., k. 22; BAM, rkps. 3512, Protokół zebrania członków Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 2 III 1946 r., k. 9.

Na zebraniu 15 marca 1946 r. 30 aktywistów ZPP wysłuchało ponownie statutu Związku oraz referatu poświęconego „Zwycięskiemu pochodowi demokracji w Europie” i stuleciu Powstania Krakowskiego²⁶².

2 kwietnia w Kamionce Bużańskiej miał miejsce odczyt w 200. rocznicę urodzin Tadeusza Kościuszki. Uczestniczyły w nim 32 osoby, a referat, oparty na materiałach moskiewskiej centrali przedstawił, J. Wąsowicz. Po nim „wywiązała się krótka dyskusja”²⁶³.

Niestety zachowane materiały nie ukazują nam dalszej działalności Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej. Nie wiemy do kiedy Związek istniał, ilu skupiał członków, jakie inicjatywy podejmował.

7.8. Obwód lwowski

Lwowscy działacze ZPP podejmowali, z różnym skutkiem, próby zorganizowania zarządów rejonowych i kół m.in. w Sokolnikach, Dawidowie, Brzuchowicach, Radziechowie, Zimnej Wodzie, Gródku Jagiellońskim, Sądowej Wiszni oraz Stryju.

* * *

W rejonie sokolnickim pierwsze próby zaktywizowania mieszkańców miały miejsce w sierpniu 1945 r. Zetpepowscy działacze planowali zorganizować spotkanie tamtejszej ludności wiejskiej i wygłosić referaty odnoszące się do spraw natury politycznej²⁶⁴.

16 września 1945 r. w Sokolnikach, w lokalu polskiej szkoły, zebrano 250 rolników²⁶⁵. Poza przedstawieniem im celów i zadań ZPP planowano również wybrać miejscową sekcję rolników ZPP. Zebranie poprowadził członek lwowskiego Zarządu Obwodowego, Alojzy Polaczek, który zaproponował do prezydium Jana Hubisza (rolnika), Tadeusza Czarneckiego (kierownika polskiej szkoły) i Krystiana Pontruca.

Po „zagajeniu” spotkania przez T. Czarneckiego, referat wygłosił A. Polaczek. Scharakteryzował działalność ZPP „od chwili jego powołania do aktualnych zadań jakie stoją przed organizacją w Związku Radzieckim”. Odpowiadając na pytania, zapewnił o pomocy Związku w przesiedleniu mieszkańców rejonu do Polski.

Przedstawiono listę kandydatów do Zarządu (początkowo 20, potem 35 osób). Zebrani wybrali jednogłośnie pięć z nich: przewodniczącego – Jana Hubisza, sekretarza – Tadeusza Czarneckiego, skarbnika – Jana Żurowskiego oraz członków: Kacpra Pawlaczka i Michała

²⁶² BAM, rkps. 3512, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 15 III 1946 r., k. 8; AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1311, Protokół Zarządu Rejonowego ZPP w Kamionce Bużańskiej z 15 III 1946 r., k. 20.

²⁶³ BAM, rkps. 3512, Protokół zebrania członków ZPP w Kamionce Bużańskiej z 2 IV 1946 r., k. 10.

²⁶⁴ *Ibidem*, sygn. 1304, Sprawozdanie z rejonów obwodu lwowskiego (rękopis, bez daty), k. 60.

²⁶⁵ *Ibidem*, sygn. 1308, Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP z 20 IX 1945 r., k. 25.

Jabłońskiego²⁶⁶. Ich nazwiska 18 września 1945 r. wysłano do Lwowa w celu zatwierdzenia. Od 19 września mieli oni działać wśród ludzi aby „szukać chętnych do wyjazdu zbiorowego i zatwierdzać sprawy organizacyjne ZPP”²⁶⁷.

22 października 1945 r. zorganizowano w Sokolnikach spotkanie, w którym udział wzięło około 500 osób (miejscowych i przedstawicieli dziesięciu pobliskich wsi). ZPP reprezentowali płk. W. Sokorski oraz A. Polaczek. Zebranie „zagaił” przewodniczący sekcji rolników ZPP – Jan Hubisz. Referat „Położenie ekonomiczne i polityczne Polski a sprawa repatriacji” wygłosił płk. Sokorski. W dyskusji pojawiła się kwestia wyjazdów oraz zabrania ze sobą całego inwentarza. Następnie A. Polaczek przedstawił formy pracy organizacyjnej ZPP i zaproponował „przemianowanie sekcji na Zarząd Rejonowy ZPP w Sokolnikach, dla całego rejonu sokolnickiego”. Mieszkańcy okolicznych wsi mieli wybrać lokalnych pełnomocników ZPP. Jako ostatni głos zabrał dyrektor polskiej szkoły – T. Czarnecki, który apelował do miejscowych rolników, aby przed wyjazdem „obsiać ziemię dla Związku Radzieckiego”. Spotkanie zakończyło się około godziny 17:00²⁶⁸.

Rejon sokolnicki ZPP na dzień 1 listopada 1945 roku liczył 450 członków. Ilu ich było na koniec miesiąca, nie wiadomo, bowiem, jak zaznaczono w sprawozdaniu Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie, odnotowano „brak bliższego kontaktu z rejonem”²⁶⁹.

Podczas posiedzenia lwowskiego Zarządu 19 grudnia 1945 r. Zenon Kryśński stawiał publicznie pytanie: „Kto jest winien zaniedbania w rejonie sokolnickim? Nie ma kontroli nad tym rejonem. W tym stanie rzeczy mogą zaistnieć rzeczy niepożądane”. Na koniec stwierdził, że „rejony obsługiwane były słabo i przypadkowo. Nie wiadomo jakie odczyty i referaty przeniesiono do rejonów i jak zostały one przyjęte”²⁷⁰.

W lutym 1946 r. podczas zebrania w Sokolnikach referat „Ustrój polityczny i społeczny w Polsce. Informacja ewakuacyjna” wygłosił Kazimierz Konarzewski, przedstawiciel lwowskiego Zarządu Obwodowego²⁷¹. Może świadczyć, że tamtejszy Zarząd Rejonowy już nie funkcjonował. Zachowane materiały archiwalne nie ukazują nam jakiegokolwiek aktywności sokolnickich działaczy.

²⁶⁶ Ibidem, sygn. 1311, Sprawozdanie ze zgromadzenia Polaków w Sokolnikach z 22 X 1945 r., k. 40–41; Sprawozdanie z zebrania Polaków w Sokolnikach z 16 IX 1945 r., k. 42–43; sygn. 141, Zarząd Rejonowy ZPP w Sokolnikach (bez daty), k. 7; BAM, rkps. 3508, Sprawozdanie z zebrania we wsi Sokolniki z 6 X 1945 r., k. 32.

²⁶⁷ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1311, Sprawozdanie z zebrania Polaków w Sokolnikach z 16 IX 1945 r., k. 43.

²⁶⁸ Ibidem, sygn. 1304, Sprawozdanie ze zgromadzenia rolników w Sokolnikach z 22 X 1945 r., k. 40–41.

²⁶⁹ Ibidem, sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 29; sygn. 1303, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego ZPP we Lwowie za listopad 1945 r., k. 130.

²⁷⁰ Ibidem, sygn. 1303, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie z 10 XII 1945 r. (maszynopis z poprawkami), k. 48; Protokół Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie z 10 XII 1945 r. (maszynopis), k. 106.

²⁷¹ Ibidem, sygn. 1308, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za luty 1946 r., k. 8.

* * *

Kwestię założenia Związku w Dawidowie (położonym 16 km od Lwowa), poruszono na początku stycznia 1946 r., podczas posiedzenia Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP. Ustalono wówczas zwołanie ogólnego zebrania mieszkańców. Odbyło się ono 13 stycznia, a referat wygłosił Ignacy Reyman²⁷².

25 stycznia na kolejnym posiedzeniu Zarządu Rejonu Kolejowego, omawiając sprawy organizacyjne, wyznaczono Franciszka Graba i Józefa Stecko na pełnomocników ZPP w Dawidowie. Zaznaczono równocześnie, że zostali oni już wybrani przez zgromadzenie mieszkańców wsi na posiedzeniu 13 stycznia. Ich zadaniem było rozwijanie lokalnego Koła ZPP oraz nadzorowanie spraw związanych z przesiedleniem Polaków²⁷³.

Prowadzący spotkanie, I. Reyman, podkreślił, że nie należy zapominać o Polakach, którzy dotychczas nie zarejestrowali się na wyjazd – „organizować do Koła ZPP, (...) i wszystkie zapytania danych Obywateli należy spisywać przez pełnomocników Koła, a Zarząd Obwodowy będzie się starał na nie odpowiedzieć”.

W dalszej części dyskusji głos zabrał F. Grab, który zaproponował kandydaturę J. Stecko jako odpowiedzialnego za kontakty z Zarządem Obwodowym. Ten, dziękując za powierzone mu stanowisko, postawił wniosek, by w najbliższym czasie zwołać w Dawidowie zebranie informacyjne dotyczące przesiedlenia. Było to o tyle ważne, że we wsi zarejestrowało się jedynie 350 rodzin, reszta przesuwiała to „z różnych przyczyn”. Stecko poprosił również, aby Zarząd Obwodowy ZPP zorientował się, kiedy mieszkańcy Dawidowa mogą wyjechać do Polski, oraz w jakim rejonie kraju zostaną osiedleni.

Wspomniane zebranie w Dawidowie odbyło się na początku lutego 1946 r. Referat „Ustrój polityczny i społeczny w Polsce. Informacja ewakuacyjna” wygłosił I. Reyman²⁷⁴. Niestety przeanalizowane materiały nie pozwalają nam szerzej odtworzyć szerszej działalności ZPP.

* * *

Na początku stycznia 1946 r. podczas posiedzenia Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP poruszono kwestię powołania koła ZPP w Brzuchowicach, wsi położonej w rejonie szewczenkowskim, 7 km na północny wschód od Śródmieścia Lwowa.

²⁷² *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za styczeń 1946 r., k. 3.

²⁷³ *Ibidem*, Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP we Lwowie z 25 I 1946 r., k. 21, 41.

²⁷⁴ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za luty 1946 r., k. 8; Protokół Zarządu Rejonu Kolejowego ZPP we Lwowie z 25 I 1946 r., k. 41.

Podczas rozmów z delegatami z Brzuchowic, ustalono zwołanie ogólnego zebrania mieszkańców²⁷⁵. Odkonano się ono w lutym w 1946 r.. Poza informacją, że referat „Ustrój polityczny i społeczny w Polsce. Informacja ewakuacyjna” wygłosił Leopold Lang nie posiadamy dokładniejszych danych o jego przebiegu²⁷⁶. Zachowane materiały nie informują nas również, czy udało się założyć koło ZPP.

* * *

W Zimnej Wodzie²⁷⁷ kwestia organizacji ZPP pojawiła się 26 lipca 1945 r., kiedy to w dawnym lokalu Rady Gminnej doszło do spotkania mieszkańców w sprawie przesiedlenia ludności²⁷⁸. Członek lwowskiego Zarządu Obwodowego, Alojzy Polaczek, w obecności przewodniczącego zebrania, Bernarda Baranowskiego, i 68 osób, wygłosił referat poświęcony wyjazdowi Polaków „z ZSRR, Francji, Anglii i Niemiec na Ziemię Zachodnią” oraz Tymczasowemu Rządowi Jedności Narodowej. Z dyskusji wyniknęło, że 90% mieszkańców ma zamiar wyjechać do Polski, a pomóc w tym może Związek Patriotów²⁷⁹.

Kilka dni później, 29 lipca 1945 r., na dziedzińcu gimnazjum miało miejsce zebranie organizacyjne. Spotkanie, na którym obecnych było 45 osób, prowadził Stanisław Jaroszczak. Wygłosił on dwa referaty poświęcone zadaniom ZPP w ZSRR oraz znaczeniu Ziemi Zachodnich. W skład nowo wybranego prezydium weszli: Marian Małoszyński, Kazimierz Kuźmierz oraz Kazimierz Baranowski²⁸⁰.

Niestety, zachowane materiały źródłowe nie pozwalają nam stwierdzić, ilu członków liczył Związek w Zimnej Wodzie, oraz jakie podejmował działania.

* * *

Związek Patriotów Polskich próbowano zorganizować również w Radziechowie²⁸¹. Zachowane materiały źródłowe nie pozwalają nam dokładnie określić daty powołania tam organizacji. Wiemy, że 29 lutego 1946 r., wybrano pięciu członków do Komitetu Opieki Społecznej. Byli to: przewodniczący – Jan Galer oraz członkowie: Piotr Kmiec, Piotr Rutkowski, Ewa Maziarka i Antoni Szczypiński (ze Stojanowa).

²⁷⁵ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za styczeń 1946 r., k. 3.

²⁷⁶ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Rejonu Kolejowego za luty 1946 r., k. 8.

²⁷⁷ W zachowanych materiałach ZPP pojawia się również nazwa: Zimna Wódka. Obie wsie położone były w obwodzie lwowskim. W okresie międzywojennym (od 1 stycznia 1934 r.) siedzibą gminy była Zimna Woda. W jej składzie znajdowały się: Biłohorszcze, Kaltwasser, Rudno, Skniłów, Skniłówek i Zimna Wódka; A. Czapla, *Nazwy miejscowości historycznej ziemi lwowskiej*, Lublin 2011, s. 216.

²⁷⁸ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1304, Sprawozdanie Wydziału Organizacyjnego Zarządu Obwodowego ZPP we Lwowie od 22 IX 1944 r. do 1 I 1946 r., k. 38; Sprawozdanie z rejonów obwodu lwowskiego (rękopis, bez daty), k. 60.

²⁷⁹ *Ibidem*, sygn. 1311, Sprawozdanie z zebrania ZPP w Zimnej Wodzie z 26 VII 1945 r., k. 52.

²⁸⁰ *Ibidem*, Protokół zebrania w Zimnej Wodzie z 29 VII 1945 r., k. 51.

²⁸¹ Radziechów do 1939 r. znajdował się w województwie tarnopolskim. Po zajęciu ziem wschodnich II RP przez Armię Czerwoną włączony do obwodu lwowskiego.

Zebranie, na którym obecnych było 16 osób poprowadził January Wąsowicz (przewodniczący ZPP w Kamionce Bużańskiej), który szczegółowo omówił zadania KOS oraz zapoznał zebranych ze statutem Związku²⁸². W mieście utworzono wówczas koło ZPP, o którym jednak nie posiadamy żadnych bliższych informacji.

7.9 Obwód tarnopolski

Aktywiści ZPP w Czortkowie, borykający się w swojej codziennej pracy z wieloma problemami, bardzo późno podjęli próbę „wyjścia w teren”. Związek nie rozwinął szerszej działalności, ograniczając się jedynie do kilku miast.

* * *

Do Kopyczyniec pod koniec października 1945 r. pojechał przedstawiciel Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie – Kazimierz Grondalski, który zbierał tam informacje o nastrojach ludności polskiej związanych z przesiedleniem. Miał je przekazać do ZG ZPP w Moskwie oraz „czynnikom oficjalnym, związanym z repatriacją ludności polskiej”²⁸³.

W marcu 1946 r. podczas posiedzenia Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie, postanowiono objąć teren obwodu „siecią pełnomocników–aktywistów”. Wśród uwzględnionych w tej sieci miast wymienionych miast na pierwszym miejscu znalazły się Kopyczyńce (oraz: Trembowla, Buczac, Brzeżany i Chorostków). Miejscową ludność chciano „zjednać dla ZPP” przez przeprowadzenie „szeregu zebrań informacyjnych o charakterze polityczno–ideowym”²⁸⁴. Czortkowscy działacze przewidywali również konieczność utworzenia w Kopyczyńcach świetlicy dla młodzieży.

Zachowane materiały nie informują czy założenia te udało się zrealizować.

* * *

Sprawę powołania ZPP w Jagielnicy i Białobożnicy przedstawiono na posiedzeniu Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie w połowie sierpnia 1945 r. W miastach odbyły się dwa wiece: pierwszy, wyjaśniający cele i zadania Związku, oraz drugi, omawiający utworzenie Rządu Jedności Narodowej²⁸⁵. Zachowane materiały nie informują jaka była na nich frekwencja oraz czy udało się powołać koła ZPP.

²⁸² AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1311, Protokół z walnego zebrania członków ZPP i innych w Radziechowie z 29 II 1946 r., k. 31.

²⁸³ *Ibidem*, sygn. 1359, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 2 XI 1945 r., k. 23.

²⁸⁴ *Ibidem*, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 2 III 1946 r., k. 33.

²⁸⁵ *Ibidem*, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 18 VIII 1945 r., k. 9.

* * *

Sprawę powołania ZPP w Zaleszczykach²⁸⁶ przedstawiono na posiedzeniu Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie w połowie sierpnia 1945 r. W mieście odbyły się dwa wiece z udziałem delegatki ZG, Z. Biller, oraz przewodniczącego ZPP w Czortkowie, L. Szybejki. Na pierwszym wyjaśniono cele i zadania Związku, na drugim informowano o utworzeniu Rządu Jedności Narodowej²⁸⁷.

Pod koniec października 1945 r. do Zaleszczyk pojechał przedstawiciel ZPP – Tereszczuk, który zbierał informacje o nastrojach ludności polskiej w związku z przesiedleniem. Podobnie jak w przypadku Kopyczyniec, zebrany materiał miał zostać przekazany do ZG ZPP w Moskwie²⁸⁸.

Zachowane materiały archiwalne nie pozwalają dokładnie ustalić, kiedy powołano w mieście strukturę ZPP. W grudniu 1945 r. działacze ZPP zorganizowali zebranie, na którym przedstawili referat w duchu przyjaźni polsko–radzieckiej wyjaśniający sprawy sporne pomiędzy władzami a ludnością. Według sprawozdania Zarządu Obwodowego w Czortkowie liczba członków ZPP w mieście wynosiła na koniec 1945 r. 57 osób²⁸⁹.

* * *

ZPP próbowano zorganizować także w bardzo zniszczonym podczas działań wojennych Tarnopolu. Podczas posiedzenia Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie, 2 marca 1946 r., poruszono kwestię zaplanowania na najbliższy okres „pracy Związku w terenie w związku z repatriacją”. Dział organizacyjny miał rozwinąć „wszystkie możliwe formy pracy”, by dotrzeć do jak najszerszych warstw społeczeństwa polskiego w obwodzie tarnopolskim. Jednocześnie należało uświadamiać ludność, jaką „rolę ma odegrać na Ziemiach Zachodnich, biorąc czynny udział w budowaniu suwerennej, demokratycznej Polski przez popieranie legalnych stronnictw politycznych w ich pracach politycznych i społecznych”. Zadaniem ZPP było wychowanie szerokich zastępów „demokratycznego aktywu, który przyczyni się do zrealizowania wyżej wspomnianych celów”. Dokonać tego zamierzano przez zorganizowanie Zarządu Rejonowego w Tarnopolu, który działalnością objąłby cały rejon, a zwłaszcza duże miasta: Zborów i Krzemieniec. Nowo powstały Zarząd Rejonowy miał spełnić niezwykle istotną rolę w ostatniej fazie przesiedlenia Polaków:

²⁸⁶ Zaleszczyki były miastem niezwykłym, najbardziej wysuniętym na południe zakątkiem II Rzeczypospolitej, zwanym „Podolską Riwierą” ze względu na rzekę Dniestr wyznaczającą jego obrzeża; Więcej: S. S. Nicieja, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych, tom III, Zaleszczyki, Kosów, Chodorów, Kałusz oraz Abacja*, Opole 2013, s. 7–85.

²⁸⁷ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 1359, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 18 VIII 1945 r., k. 9; sygn. 1358, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie do 15 I 1946 r., k. 74.

²⁸⁸ *Ibidem*, sygn. 1359, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 2 XI 1945 r., k. 23.

²⁸⁹ *Ibidem*, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 19 XII 1945 r., k. 25–26.

„przygotować zarejestrowanych, (...) dać transportom opiekę w myśl postanowienia Konferencji w Moskwie”²⁹⁰. Czortkowscy działacze przewidywali również konieczność utworzenia w mieście świetlicy dla młodzieży.

W połowie kwietnia 1946 r. Rejonowy Pełnomocnik ds. Ewakuacji Ludności Polskiej w Tarnopolu, Dąbrowski, zwrócił się do Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z prośbą o „udzielenie pomocy materialnej na cele urządzenie Świąt 1 i 3 Maja”. Podczas posiedzenia Zarządu (30 kwietnia) czortkowscy działacze postanowili, że „funduszków na takie cele nie posiadają i święta będą obchodzone skromnie bez urządzania bankietu”²⁹¹.

Wykorzystano jednak zaistniałą sytuację i przyspieszono plany stworzenia placówki. W połowie maja 1946 r., Zarząd Obwodowy ZPP w Czortkowie wyznaczył aktywistkę Litwin do utworzenia ZPP w Tarnopolu²⁹².

Wkrótce w mieście zorganizowano konferencję z udziałem czortkowskich działaczy ZPP (przewodniczący Ludwik Szybejko), PUR oraz Rejonowego Pełnomocnika – Dąbrowskiego. Ustalono, że po „dobraniu odpowiednich ludzi” Zarząd Rejonowy mógłby powstać. Należało tylko ustalić nowy termin zebrania organizacyjnego, które przekładano ze względu na wyjazd Dąbrowskiego do Łucka. Mieszkająca wcześniej w Tarnopolu Litwin poinformowała działaczy, że posiedzenie musi się odbyć, gdyż była „odpowiednia ilość osób do zorganizowania Zarządu Rejonowego ZPP”. Kiedy ustalono termin spotkania na czwartek (niestety, w sprawozdaniu nie została podana data) okazało się, że o nim „nic nie wie” Dąbrowski. Członek ZPP, Morawski, rozmawiał jedynie „parę minut” z Litwin, nikt inny się nie pojawił.

Podczas posiedzenia Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie pod koniec maja 1946 r. stwierdzono, że sprawa zorganizowania ogniwa w Tarnopolu była „trudna i bodajże niemożliwa z powodu braku ludzi, którzy nie tylko pytają, ile będziemy płacić za pełnienie funkcji członków Zarządu Rejonowego, ale nic w zamian naszej pracy dać nie potrafią”²⁹³.

Próba utworzenia placówki w Tarnopolu nie mogła się udać. W drugim kwartale 1946 r. było już zdecydowanie za późno – większość Polaków opuściła miasto.

7.10 Obwód drohobycki

W rejonie drohobyckim ZPP, poza Boryslawiem i Samborem, udało się utworzyć również Zarząd Rejonowy obejmujący Komarno, Rudki i Dublany (czerwiec 1945 r.).

²⁹⁰ *Ibidem*, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 2 III 1946 r., k. 33.

²⁹¹ *Ibidem*, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 30 IV 1946 r., k. 39.

²⁹² *Ibidem*, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 18 V 1946 r., k. 41.

²⁹³ *Ibidem*, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Czortkowie z 25 V 1946 r., k. 42–43.

Z zachowanych materiałów archiwalnych niezwykle trudno jest odtworzyć pełny obraz jego działalności. Przewodniczącym Zarządu Rejonowego został Jan Zając, który 9 czerwca 1945 r. złożył sprawozdanie w Zarządzie Obwodowym ZPP w Drohobyczu. Rejon poza wymienionymi miastami obejmował wsi: Tuligłowy (3000 Polaków), Chłopy (3895), Malinów (560) oraz Tenczały (1800)²⁹⁴. O działalności Zarządu nie posiadamy żadnych szczegółowych informacji. Wiemy jedynie, że jego aktywiści zorganizowali „szereg konferencji i zebrań w lokalu Związku”, oraz że po przygotowaniach wstępnych „przystąpiono do pracy systematycznej”. Zebrania kulturalno-oświatowe (odbywające się w lipcu i sierpniu) wykorzystywały referaty otrzymywane od Zarządu Głównego²⁹⁵. Na spotkaniach w Komarnie, Rudkach i Samborze ani razu nie wzięli udziału przedstawiciele Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu. Głównym powodem tego była „niemożliwość dotarcia do tych miejscowości (...) ze względu na problemy komunikacyjne”²⁹⁶.

Według drohobyckich działaczy, J. Zając „wywiązał się w zupełności z przyjętych obowiązków i doboru odpowiedniego aktywu”²⁹⁷.

Ogniska ZPP w Komarnie, Rudkach, Dublanach zostały zlikwidowane na początku września 1945 r. z powodu wyjazdu znacznej części ludności polskiej. Mieszkańcy ww. miast mieli, w sprawach pilnych, zgłaszać się bezpośrednio do Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu²⁹⁸.

7.11 Obwód stanisławowski

Zarząd Obwodowy ZPP w Stanisławowie praktycznie w ogóle nie przywiązywał wagi do pracy w terenie. Po nieudanych próbach utworzenia ogniw Związku w Broszowie (na rejon doliński i kałuski)²⁹⁹ oraz Kołomyi, zaniechał dalszych działań. Nie spróbował objąć swym zasięgiem Polaków zamieszkających m.in. w Stryj, Śniatyniu, Horodence, Nadwórnie, Kałuszu, Kosowie, Rohatyniu, Skole, Turce czy Dolinie.

* * *

²⁹⁴ *Ibidem*, sygn. 1283, Protokół nr 19 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 9 VI 1945 r., s. 16.

²⁹⁵ *Ibidem*, sygn. 85, Sprawozdanie KOS w Drohobyczu od 24 IV do 30 XI 1945 r., k. 3–4; Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 11 VIII do 31 X 1945 r., k. 30; BAM, rkps. 3511-1, Informacje o pracy Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu przedstawione przez Z. Billera (bez daty), k. 1.

²⁹⁶ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 85, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 15 V do 10 VIII 1945 r., k. 23.

²⁹⁷ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 IV do 31 XII 1945 r., k. 44.

²⁹⁸ *Ibidem*, Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 do 16 XI 1945 r., k. 6; Sprawozdanie Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu od 1 X do 15 XII 1945 r., k. 38; sygn. 1283, Protokół nr 30 Zarządu Obwodowego ZPP w Drohobyczu z 18 IX 1945 r., s. 29.

²⁹⁹ *Ibidem*, sygn. 166, Pismo Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie do ZG ZPP z 13 X 1945 r., k. 6.

Pierwszą próbę utworzenia ZPP w Kołomyi, atrakcyjnym kurorcie podgórskim, działacze Zarządu Obwodowego w Stanisławowie podjęli w połowie kwietnia 1945 r. Powołano wówczas Stefana Zaleskiego jako delegata do miasta, który miał poczynić kroki organizacyjne³⁰⁰. Czy tak się stało nie wiemy, ze względu na braki w materiale archiwalnym. W maju 1945 r. nie powiodła się druga próba założenia organizacji w mieście. Oficjalnym powodem był brak finansów. Stanisławowscy działacze postanowili wstrzymać się do czasu otrzymania dotacji z Moskwy³⁰¹.

Do miasta udała się delegacja (Roman Wulczek, Antoni Wierzejski) wraz z przedstawicielem ZG ZPP – Z. Biller. Od 31 października do 4 listopada odbyli oni „szereg konferencji z przedstawicielami władz radzieckich” i opracowali szczegółowy plan działania³⁰².

Pomimo początkowego zapału placówki w Kołomyi ostatecznie nie udało się otworzyć. Jak odnotowano w sprawozdaniu „złożyły się na to trudności w wyszukaniu odpowiednich ludzi na miejscu, jak też i utrudnień wskutek przyspieszonej akcji ewakuacyjnej z rejonu kołomyjskiego”³⁰³.

* * *

Brak szczegółowych protokołów spotkań oraz sprawozdań utrudnia pełne spojrzenie na działalność ZPP w terenie. Tworzone struktury rejonowe i kola ZPP miały objąć działalnością i wpływami jak największą liczbę osób. Efekt, z kilku powodów, był jednak niewielki. Po pierwsze praca na prowincji nie była planowa, lecz bardziej okazjonalna. Ciągłości nie sprzyjały wyjazdy, reorganizacje oraz braki kadrowe. Po drugie aktywiści mieli bardzo mało środków na działalność. Udzielana przez nich pomoc była „kroplą w morzu potrzeb”, nie mogła więc przyciągnąć ludzi do ZPP, postrzeganego jako agentura Moskwy.

Biedni i niewykształceni mieszkańcy wsi i miasteczek zachodnich obwodów USRR od ZPP oczekiwali przede wszystkim materialnego wsparcia (z czym były problemy) oraz informacji o Polsce i przesiedleniu. Po nie głównie przychodzili na spotkania. Kierowane do nich słowa działaczy nie były jednak przekonujące. Mocno zakorzenione przywiązanie do ziemi przodków nie pozwoliło im łatwo pogodzić się z utratą ojcowizny. Rozgoryczeni

³⁰⁰ *Ibidem*, sygn. 1351, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie z 18 IV 1945 r., k. 68; sygn. 166, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie z 18 IV 1945 r., k. 47;

³⁰¹ *Ibidem*, sygn. 1351, Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie z 7 III 1945 r., k. 36–37; sygn. 166; Protokół Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie z 7 III 1945 r., k. 57.

³⁰² *Ibidem*, sygn. 1351, Protokół skrócony posiedzenia Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie z delegatką ZG Z. Biller w dniach 27 IX, 6, 7 X 1945 r., k. 127–128.

³⁰³ *Ibidem*, sygn. 166, Pismo Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie do ZG ZPP z 13 X 1945 r., k. 6; BAM, rkps. 3513, Pismo Zarządu Obwodowego ZPP w Stanisławowie do ZG ZPP z 13 X 1945 r., k. 8.

decyzjami mocarstw odnośnie granicy wschodniej nie ufali aktywistom ZPP, którzy przy każdej okazji przemycali treści polityczne.

ZPP w zachodnich obwodach USRR, co podkreślono na Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP tzw. Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., nie rozbudował odpowiednio sieci organizacyjnej, nie objął swym zasięgiem całego obwodu, (...) ograniczając się do pracy w miastach i nielicznych wsiach³⁰⁴. Przełożyło się to na liczbę członków ZPP.

Dla porównania na Wileńszczyźnie funkcjonowało 14 zarządów rejonowych ZPP i 5 placówek rejonowych pełnomocników ZPP. Przeprowadzono ogółem 158 zebrań zarządów rejonowych, 130 zebrań członków ZPP i 154 spotkania z ludnością, w których łącznie wzięło udział 150 257 osób. Ponadto Zarząd Republikański w Wilnie przeprowadził aż 141 kontroli tamtejszych zarządów rejonowych³⁰⁵.

³⁰⁴ AAN, ZPP w ZSRR, sygn. 141, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 16; sygn. 1306, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 4; sygn. 86, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 17; sygn. 1358, Uchwała Konferencji Przedstawicieli Zarządów Obwodowych ZPP Zachodniej Ukrainy i Litewskiej SRR, odbytej w Moskwie od 27 stycznia do 2 lutego 1946 r., k. 92.

³⁰⁵ E. Kowalczyk, *op. cit.*, s. 284.